

Учреждение образования
«Брестский государственный университет имени А. С. Пушкина»

РЕЧЕВОЙ ЭТИКЕТ И КУЛЬТУРА ОБЩЕНИЯ

Электронный сборник материалов
университетской студенческой научно-практической конференции

Брест, 24 февраля 2021 года

Под общей редакцией
кандидата филологических наук, доцента **Г. М. Концевой**

Брест
БрГУ имени А. С. Пушкина
2021

ISBN 978-985-22-0288-6

© УО «Брестский государственный
университет имени А. С. Пушкина», 2021

Об издании – 1, 2

УДК 395.6:81'271(045)
ББК 87.78+81.006я431

Рецензенты:

кандидат филологических наук, доцент **И. А. Ворон**
кандидат филологических наук, доцент **В. Н. Смаль**

Речевой этикет и культура общения [Электронный ресурс] : электрон. сб. материалов унив. студен. науч.-практ. конф., Брест, 24 февр. 2021 г. / Брест. гос. ун-т им. А. С. Пушкина ; под общ. ред. Г. М. Концевой. – Брест : БрГУ, 2021. – 66 с. – Режим доступа: <http://lib.brsu.by/node/1855>.

ISBN 978-985-22-0288-6.

В сборник включены материалы по актуальным вопросам культуры общения, речевого поведения, речевого этикета, воспитания речевой культуры.

Адресуется преподавателям и студентам учреждений высшего образования. Разработано в PDF-формате.

УДК 395.6:81'271(045)
ББК 87.78+81.006я431

Текстовое научное электронное издание

Системные требования:

тип браузера и версия любые; скорость подключения к информационно-телекоммуникационным сетям любая; дополнительные надстройки к браузеру не требуются.

2 – производственно-технические сведения

- Использованное ПО: Windows 10, Microsoft Office 365;
- ответственный за выпуск Ж. М. Селюжицкая, технический редактор М. П. Концевой, компьютерный набор и верстка М. П. Концевой;
- дата размещения на сайте: 11.07.2021;
- объем издания: 654 КБ;
- производитель: учреждение образования «Брестский государственный университет имени А. С. Пушкина», 224016, г. Брест, ул. Мицкевича, 28. Тел.: 8(0162) 21-70-55. E-mail: rio@brsu.brest.by.

СОДЕРЖАНИЕ

<u>Алешка М. А.</u> Пазакласная праца па беларускай мове ў пачатковых класах.....	6
<u>Андренко К. В.</u> AR-masks (face filters) в контексте культуры сетевой коммуникации	8
<u>Андриевич В. В.</u> Особенности речевого этикета будущего учителя	9
<u>Аполька П. С.</u> Маўленчаэтыкетныя сітуацыі “прывітанне”, “развітанне” ў мастацкім кантэксце	11
<u>Бронз Г. Ю.</u> Педагагічныя асновы кантролю і ацэнкі дзейнасці вучняў пачатковых класаў.....	13
<u>Бухал А. І.</u> Невербальная камунікацыя як сродак выражэння ветлівасці ў беларускай камунікатыўнай культуры	15
<u>Вольский Г. А.</u> Освоение этикета сетевой коммуникации с виртуальным речевым ассистентом	17
<u>Гомон М. В.</u> Развитие математической речи младших школьников в процессе изучения величин.....	19
<u>Грыцук М. Э.</u> Фарміраванне ў малодшых школьнікаў навыкаў маўленчага этыкету.....	21
<u>Дыдзік А. С.</u> Рэалізацыя нацыянальна-культурных канатацый у прыказках з твораў берасцейскіх пісьменнікаў	23
<u>Ігнацік Г. В.</u> Беларускі маўленчы этыкет у люстэрку антрапанімікону прозы берасцейскіх пісьменнікаў.....	25
<u>Казимирчик П. А.</u> Математическая речь младших школьников	27
<u>Кобак М. А.</u> Инструментарий вербальной манипуляции в социальной сети ТікТок.....	29
<u>Коваль А. Д.</u> Речевая агрессия в сетевой коммуникации	31
<u>Куляшук К. М.</u> Метадалогія працы па фарміраванні паўнаўартаснага навыку чытання ў пачатковых класах.....	32
<u>Лапіцкая Д. В.</u> Праца з выяўленча-вобразнымі сродкамі мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.....	34
<u>Литвинюк Т. В., Федосюк А. А.</u> Культура математического языка и ее взаимосвязь с разговорной речью.....	36
<u>Лушникова Е. С.</u> Правила этикета эффективной образовательной email-коммуникации	38
<u>Малая А. В.</u> Активизация поисковой активности учащихся путем использования метода проектной деятельности.....	40
<u>Мацвяенка В. С.</u> Лагічныя і псіхалагічныя паўзы і правілы іх пастаноўкі	42
<u>Нічыпорчык М. І.</u> Роля выразных сродкаў мовы ў фарміраванні камунікатыўнай кампетэнцыі малодшага школьніка.....	43

<u>Новик И. Д.</u> Дидактические возможности WordBit в усвоении этикетной лексики иностранного языка	45
<u>Огиевич А. А.</u> Токсичность игрового комьюнити.....	47
<u>Олешко М. А.</u> Психолого-педагогические особенности развития речи детей младшего школьного возраста	49
<u>Омельяничук А. А.</u> Формирование текстовых умений младших школьников на уроках русского языка	51
<u>Плешко В. Р.</u> Сочинение как средство развития математической речи учащихся начальных классов.....	52
<u>Радзіна Д. А.</u> Актывізацыя пазнавальнай дзейнасці малодшых школьнікаў пры вывучэнні блока “Мая Радзіма – Беларусь”	54
<u>Сіманюк К. А.</u> Работа над маўленчым этыкетам у пачатковай школе	56
<u>Хамічук А. І.</u> Выхаванне ў малодшых школьнікаў культуры маўленчых зносін	57
<u>Хвисюк А. А.</u> Формирование у младших школьников математических понятий	59
<u>Хорошко А. Н.</u> Основные принципы речевого поведения говорящего	61
<u>Цівончык С. В.</u> Спецыфіка праяўлення камунікатыўнай катэгорыі ветлівасці ў беларускамоўнай камунікацыі.....	63
<u>Шараевіч Н. В.</u> Інтанацыя чытання мастацкага твора.....	65

М. А. АЛЕШКА

Навуковы кіраўнік – **М. Р. Гарбачык**, канд. філал. навук, дацэнт

ПАЗАКЛАСНАЯ ПРАЦА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ Ў ПАЧАТКОВЫХ КЛАСАХ

Адна з асноўных задач пазакласнай працы ў пачатковай школе – абудзіць цікавасць да беларускай мовы ў кожнага вучня. Моўны гурток арганізуецца з вучняў аднаго або паралельных класаў. Эфектыўнасць працы гуртка ў значнай ступені вызначаецца тым, што заняткі ў ім праходзяць сістэматычна, па пэўным плане, пры больш ці менш пастаянным складзе школьнікаў. Праца ў гуртку вядзецца такім чынам, каб паміж працай гурткаў розных класаў захоўвалася пэўная пераемнасць, а ў змесце і відах працы – агульнадыдактычны прынцып пераходу ад простага да складанага. Сярод гурткаў могуць быць як гурткі са шматпланавай тэматыкай (напрыклад, “Гурток беларускай мовы”, “Гурток роднай мовы”, “Гурток прыхільнікаў беларускай мовы”), так і тэматычныя гурткі. Спынімся на некаторых з іх.

1. Гурток займальнай граматыкі. Такі гурток не толькі пашырае і паглыбляе веды па марфалогіі і сінтаксісе, але і заахвочвае дзяцей да пазакласнай дзейнасці, выхоўвае моўнае пачуццё, развівае кемлівасць, лагічнае мысленне. Заняткі па мове можна ладзіць як на аснове матэрыялу, які вывучаецца ў пэўны час у класе (у гэтым выпадку пазакласныя заняткі з’яўляюцца як бы працягам вучэбных заняткаў і ў большай ступені садзейнічаюць лепшаму засваенню ведаў), так і незалежна ад праграмага матэрыялу і часу яго вывучэння. З арганізацыйнага боку ў працы гуртка займальнай граматыкі ў пачатковай школе звычайна вылучаюцца тры часткі: 1) гульнявая частка (рашэнне граматычных задач (10–15 хвілін)); 2) тэарэтычная частка (абагульненне настаўніка ці вучняў (5 хвілін)); 3) практычная частка (падрыхтоўка матэрыялу для правядзення граматычных гульняў, выпуску лінгвістычных бюлетэней і г. д. (10–15 хвілін)). Рыхтуючыся да правядзення заняткаў, настаўнік вызначае тэму і мэту працы, адбірае дыдактычны матэрыял, наглядныя дапаможнікі, знаходзіць найбольш прымальную форму правядзення, устанаўлівае працягласць.

2. Гурток культуры маўлення. Культура маўлення – паняцце шырокае, таму і тэматыка гуртка з такой назвай можа быць вельмі разнастайнай. Вучні знаёмяцца з агульнымі патрабаваннямі да пісьмовай і вуснай мовы, працуюць над гукавым і інтанацыйным зместам маўлення, пытаннямі вымаўлення, націску, пэўным колам фанетычных, лексічных і граматычных паняццяў, адборам лексічных сродкаў і фарміраваннем думкі, выбарам граматычных формаў і канструкцый. Разам з тым паняцце культуры маўлення

ўключае ў сябе ўменне карыстацца слоўнікавым багаццем і выяўленчымі сродкамі мовы.

3. Гурток стылістыкі. Настаўнік можа выбраць і зрабіць прадметам вывучэння ў гуртку два напрамкі: 1) стылістыку мастацкай мовы; 2) практычную стылістыку (тады будзе вывучацца галоўным чынам нармаванае ўжыванне граматыка-стылістычных сродкаў мовы). Ужо ў пачатковых класах дзеці павінны пазнаёміцца з функцыянальнымі стылямі беларускай мовы, умець адрозніваць іх.

4. Гурток этымалогіі. Вучні павінны даведацца: 1) што такое этымалогія (навука, якая вывучае паходжанне слова); 2) што ўсе словы паводле паходжання падзяляюцца на спрадвечнабеларускія (зямля, сын, клён, чытаць, добры, Радзіма) і запазычаныя (футбол, інтэрнэт, шпіталь, кошт, таксі). Можна прапанаваць вучням пазнаёміцца з цікавымі словамі з пункту гледжання этымалогіі: маці, род, Радзіма, Беларусь, дуб, мядзведзь, бутэрброд, цэгла, таксі і інш. Працу мэтазгодна пачаць з аналізу такіх слоў, паходжанне якіх лёгка можна вызначыць, калі можна знайсці сэнсавую сувязь паміж вытворнай і ўтваральнай асновамі. З вялікай цікавасцю вучні працуюць над этымалогіяй моўных тэрмінаў і народнай этымалогіяй.

5. Гурток лексікі. Для заняткаў можна выкарыстоўваць розныя прадметна-тэматычныя групы лексікі: 1) чалавек, 2) навакольны свет, 3) сучаснае і гістарычнае і інш. Праца ў гуртку садзейнічае развіццю маўлення і ўзбагачэнню лексіка-семантычнай сістэмы.

6. Гурток дыялекталогіі і тапанімікі. Асноўнымі задачамі гуртка могуць быць: 1) вывучэнне моўных асаблівасцей пэўнай гаворкі (калі вучні вучацца ў сельскіх школах і ведаюць сваю гаворку): фанетычных, лексічных, граматычных; 2) збор мясцовай лексікі (з яе тлумачэннем), прыказак, прымавак і інш. Сабраны гурткоўцамі моўны матэрыял можна выкарыстаць пры выданні насценгазеты, прэзентацыі “Мая родная гаворка”; можна скласці разам з настаўнікам невялічкі дыялектны слоўнік.

7. Гурток юных карэспандэнтаў. З’яўленне такога гуртка ўспрымаецца вучнямі з радасцю, так як у кожнай школе ёсць вучні, якія пішуць вершы, байкі, невялікія апавяданні і інш. Ужо ў пачатковых класах вучні спрабуюць рэцэнзаваць артыкулы, апавяданні сваіх сяброў, вучацца пісаць на іх крытычныя артыкулы, знаёмяцца з анатацыяй.

Такім чынам, існуе вялікая колькасць спосабаў і метадаў арганізацыі пазакласнай працы па беларускай мове, сярод якіх важнае месца належыць моўнаму гуртку.

[К содержанию](#)

К. В. АНДРЕНКО

Научный руководитель – **М. П. Концевой**, старший преподаватель

AR-MASKS (FACE FILTERS) В КОНТЕКСТЕ КУЛЬТУРЫ СЕТЕВОЙ КОММУНИКАЦИИ

AR-masks – маски дополненной реальности, позволяющие использовать технологии Augmented Reality на фронтальной камере смартфона в качестве масок-фильтров (face filters). Это дает преимущество AR (дополненной реальности) перед VR (виртуальной реальностью) [1]. Первые AR-masks появились в 2015 г. в Snapchat. В 2016 г. Instagram добавил AR-masks на свою платформу, что привело к созданию в социальной сети целых субкультур. Причины, по которым люди используют маски, разнообразные: развлечение, позиционирование себя в сетевом сообществе, проявление своей уникальности, сокрытие недостатков своей внешности, следование за знаменитостями и друзьями, продвижение в социальных сетях, художественное самовыражение и др. Самая просматриваемая маска #beauty3000 (200 000 000 примерок) принадлежит Джоанне Ясковской [2].

Пользователи социальных сетей вольны самостоятельно выбирать себе свои образы. AR-masks помогает создать такой образ, который облегчит выбор интересных контактов, позволит самоутвердиться в избранном сообществе. AR-masks поддерживают стремление к нетипичному поведению в сетевых сообществах, где пользователи предпочитают презентовать себя с принципиально иной стороны, чем в реальном общении, надевая ролевые, игровые, речевые, социальные и другие маски. В глобальном коммуникативном пространстве человек не может быть абсолютно другим, но может другим казаться. При общении в Сети существенно ослабляется значение невербальных способов коммуникации. AR-masks являются эффективным инструментарием, позволяющим восполнить этот пробел.

Сетевые коммуникации для большинства участников воспринимаются как игра, карнавал, маскарадно, что и поддерживается AR-masks посредством выраженности в их внешнем облике. Важно отметить, что трансформация структуры идентичности в глобальном пространстве всегда является отражением социальных изменений. Если человек полностью реализует себя в реальном пространстве, потребность «маски» в пространстве глобальном для него попросту отсутствует. Интернет не прекращает быть для него привлекательным, но это общение представляется вариантом нормы и дополняет взаимодействие в реальности. Однако зачастую виртуальное общение имеет все же компенсаторный характер, когда люди стремятся подменить то, чего не получают в реальности, виртуалом. Тогда сетевой образ начинает доминировать и оказывать существенное влияние

на восприятие реальности и поведенческие паттерны, которые далеко не всегда оказываются конструктивными. Некритичное отношение к AR-masks стало причиной ряда психологических проблем, которые, меняя отношение людей к своей внешности, трансформируют их телесные практики. Статистически значимыми стали случаи Snapchat dysmorphia [3], когда пользователи просили у пластических хирургов добиться такого же эффекта, как на снимках с AR-masks. Радует, что параллельно с виртуальным миром развивается культура осознанности и естественности.

Смысл, который художники вкладывают в маски и транслируют, тоже нельзя оставлять без внимания. Как пример – маска в стиле Кинтсуги [4]. AR-masks, как и любая маска (телесная, социальная, речевая), имплицитно обнажает наши глубокие ментальные трещины и внутренние переживания, демонстрируя их миру. AR-masks популяризируют проявления культуры, открывают новые возможности в реализации и распространении самых смелых, важных и насущных тем. Платформы, на базе которых можно тестировать маски, развивают креативность пользователей и повышают их цифровую грамотность.

Список использованной литературы

1. Augmented and Virtual Reality Research Report [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.perkinscoie.com/images/content/1/8/v2/187785/2018-VR-AR-Survey-Digital.pdf>. – Date of access: 16.02.2021.
2. Rajanala, S. Selfies-Living in the Era of Filtered Photographs is companion of [Electronic resource] / S. Rajanala, M. Maymone. – Mode of access: <https://www.liebertpub.com/full/doi/10.1001/jamafacial.2018.0486>. – Date of access: 16.02.2021.
3. Ramphul, K. Is “Snapchat Dysmorphia” a Real Issue? [Electronic resource] / K. Ramphul, St. G. Mejias. – Mode of access: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5933578>. – Date of access: 16.02.2021.
4. Кумай, К. Кинцуги. Японское искусство превращать неудачи в победы / К. Кумай. – М. : Эксмо, 2019. – 384 с.

[К содержанию](#)

В. В. АНДРИЕВИЧ

Научный руководитель – **Ю. А. Копцова**, старший преподаватель

ОСОБЕННОСТИ РЕЧЕВОГО ЭТИКЕТА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ

Образовательный процесс – двустороннее явление. Тесное сотрудничество, доброжелательные взаимоотношения между студентами и преподавателями – одно из слагаемых успеха и качества образовательного процесса. Студенты наблюдают за поведением преподавателей и делают выводы об их системе ценностей. «Преподаватель, оставляющий без внимания

нарушения этических принципов образования или легкомысленно относящийся к этому явлению, закладывает в сознании студента мысль, что основные ценности учебы и, более того, жизни в студенческом коллективе не заслуживают серьезных усилий» [1].

Речевой этикет – это «умение грамотно, ясно и красиво выразить свои мысли, не прибегая к вульгарным выражениям» [1].

Типичными же нарушениями речевого этикета в речи преподавателей являются: 1) использование единиц со сниженной стилистической окраской; 2) злоупотребление словами с отрицательной эмоционально-оценочной коннотацией; 3) излишняя категоричность высказываний; 4) навешивание ярлыков; 5) ошибки в применении обращений.

Речь преподавателя должна стать для обучающихся «риторическим идеалом» не только в плане соблюдения языковых норм, но и с точки зрения выполнения правил речевого этикета. Преподавателю необходимо следить за тем, чтобы установить контакт доброжелательного и доверительного общения, создать атмосферу тепла и уважения, что поможет дать обучающемуся то чувство «социальной защищенности», которое, как утверждают психологи, необходимо для нормальной жизни в обществе.

Большое значение имеет ориентация на учебный диалог. Если он становится системой взаимодействия педагога и обучаемых, то у последних формируется активное отношение к овладению информацией, снижается страх перед неправильным высказыванием (так какошибка не влечет за собой негативной оценки) и закрепляются доверительные отношения с преподавателем, который постоянно побуждает к нестандартному мышлению.

Для характеристики коммуникативного поведения преподавателя очень важны такие свойства, как тон речи, манера обращаться к обучающимся, отвечать им, оправданность использования оценочных суждений, характер мимики, движений, жестов, сопутствующих сказанному. В книге В. В. Соколовой «Культура речи и культура общения» приводятся слова А. С. Макаренко о том, что очень важно, каким тоном говорит педагог, что одну и ту же фразу можно произнести 50 способами.

Однако применение теоретических сведений о речевом этикете и правилах культуры педагогического общения на практике вызывает определенные трудности. Различные мелкие недоразумения, внезапные кризисные ситуации требуют со стороны преподавателя верной и действенной реакции. Иногда педагоги срываются на повышенный тон или даже на крик, объясняя это тем, что преподаватель «тоже человек». «Тоже человек» – не оправдание; такое поведение – признак профнепригодности.

Исследователи подчеркивают, что важно стремиться взвешивать каждое свое слово, понимать, что оно является сильнейшим раздражителем, может оказать огромное воздействие на человека.

Список использованной литературы

1. Речевой этикет преподавателя [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://studfile.net/preview/6173161/page:26/https://studfile.net/preview/6173161/page:26/>. – Дата доступа: 04.03.2021.

[К содержанию](#)

П. С. АПОЛЬКА

Навуковы кіраўнік – Л. В. Леванцэвіч, канд. філал. навук, дацэнт

МАЎЛЕНЧАЭТЫКЕТНЫЯ СІТУАЦЫІ “ПРЫВІТАННЕ”, “РАЗВІТАННЕ” Ў МАСТАЦКІМ КАНТЭКСТЕ

Самымі распаўсюджанымі маўленчаэтыкетнымі сітуацыямі з’яўляюцца ўзаемныя сітуацыі – вітанне, развітанне, удзячнасць і прабачэнне. Класіфікацыю формул “Прывітанне”, “Развітанне” ў беларускім мовазнаўстве распрацоўваюць С. А. Важнік, С. С. Клундук, А. В. Солахаў і інш.

Прааналізуем асаблівасці ўжывання формул вітання/развітання ў мастацкім кантэксце. Даволі часта пры апісанні сітуацыі прывітання/развітання пісьменнікі рэпрэзентуюць і невербальныя сродкі – міміку і жэсты: *Дзядзьку Стэфана ўсё ж распранаюць, і ён пачынае вітацца з усімі па чарзе. Спачатку з Ганьчынай маткай і цёткай Іваніхай – спачатку плюсь у адну руку, потым плюсь у другую, а потым цалуюцца. Затым вітаецца з Ганьчынымі сёстрамі Сашай, Анютай і Нінай.*

– Ого, паненкі! Чыста, пане, паненкі! – весела аглядае і цалуе ён дзяўчат – кожную па чарзе.

Дзядзька вітаецца нават з Ганьчынымі таварышкамі – Манькай і Анюткай. Падае ім шырокую, як лапата, далоню, а потым падкідвае іх ледзь не да столі...

Цётка Паўліна падхоплівае Ганьку на рукі, туліць да грудзей і гарача цалуе. А Ганька з горнасці і жалю да сябе плача яшчэ мацней (А. Васілевіч).

Найчасцей выкарыстоўваюцца наступныя групы формул вітання паводле семантычных асаблівасцей.

Вітанне-пажаданне – этыкетная формула, якая выражае пажаданне таму, да каго звяртаюцца пры сустрэчы:

– добрага здароўя: *Добрага здароўя! Здароў! Здаровы былі! Будзь здароў! Здаровенькі былі! Здароў вам у вашу хату! Адказы: Здароў і ты! Хэло! Прывітанне! Здароў-здароў! Жыў, здароў, хаджу без штаноў, таго й табе жадаю! Здароў, калі змалоў! Здароў, калі не кпіш! Добрага здароўя! А, добры, добры! Здароў вам у вашу кучку!;*

– добра з пазначэннем часу сустрэчы: – *Дзень добры. Сцяпан падышоў, падаў руку. Спрадвеку ў вёсцы мужчыны віталіся адзін з адным за руку* (Алесь Жук); – *Вечар добры, пані і панове, – прывітаўся з усімі Стах, а пасля звярнуўся да Адася* (Ф. Чарнышэвіч); – *Дзень-вечар добры, донечка! – І гучна цмокнуў яе ў лоб, як стрэліў. Пасля адступіў. – А якая ж ты ў мяне стала зграбная, прыгожая!* (У. Караткевіч); – *Добры вечар ясне-пекнай панне Паўлінцы. Што, золатца маё ненагляднае, пракалася трохі мяне, ненавісніка?* (Я. Купала); *Вечар добры, Ядзенька, – сказала Раўбічава. – А ты, Міхаліна, трымай сябе прыстойна. Вось хлопчык, якога сёння стрыглі, пазнаёмся з ім* (У. Караткевіч);

– смачнай ежы: – *Дзень добры! // Дзень добры! // Хлеб ды соль! // Дзе тут хлеб, – зацірку ядзім, просім на сьнеданне!* – кажа Агатка (З. Бядуля).

Вітанне-шанаванне – этыкетная формула, якая выражае адносіны глыбокай павагі да таго, да каго звяртаюцца з маўленнем: – *О-о, Сцяпанавіч! Прывет доблеснаму брыгадзіру. Дзяржы. Пі за маё здароўе – сёння я нарадзіўся* (А. Жук).

Развітанне – момант расставання, выказванне слоў пажадання з гэтай прычыны. Гэта заключная стадыя зносін: або планаванне наступных сустрэч, або спыненне зносінаў. Пры рэалізацыі сітуацыі развітання ўлічваюцца тры ўмовы: удзельнікі сітуацыі, хто, з кім і чаму развітваецца; самі формулы (колькасць формул, разгорнутасць іх граматычных структур, лексічныя асаблівасці, ступень стэрэатыпнасці); абставіны, што характарызуюць сітуацыю і ўплываюць на выбар формул, напрыклад афіцыйнасць/неафіцыйнасць.

Развітанне-пажаданне – этыкетная формула, якая змяшчае пажаданне таму, з кім развітваюцца. Ужываецца пры развітанні як на малы, так і на доўгі тэрмін. Пажаданні бываюць:

– з выказваннем падзякі: – *Дзякуй вам, мілы Алесік. Усё было добра, – сумна, зусім без дакору кажа Ядзечка. – Вы толькі не забывайце... нас: мяне, і маму... і Янку. Мы будзем сумаваць. // – Бывайце, Ядзечка. // – Бывайце, любая Майка. // – Бывайце, любы Алесь* (У. Караткевіч); – *Міхаліна, – сурова кажа Раўбіч, – падзякуй гаспадару. І пацалуіцеся, як добрыя дзеці. // – Дзякуй вам, Алесь, – кажа яна. – Бывайце* (У. Караткевіч).

– добрага здароўя: – *Ну, бывайце здаровенькі! – выязджаючы з варот, яшчэ раз узмахнуў пугай Ошар, і конь подбежкам вынес з двара і воз, і Цыганку. // – Бывайце... – каб утрымаць слёзы, закусіла вусны Ганьчына маці* (А. Васілевіч).

Развітанне з указаннем на сустрэчу ў будучыні з тым, з кім развітваюцца, з пазначэннем часу – этыкетная формула, з дапамогай якой выказваецца надзея на новую сустрэчу: *Вось апынуўся перад ім Басак-*

Яроцкі. Спакойна глядзіць у вочы пастрыжанага сына найўна-сінімі вачыма: – Бывай, сыноч... Будзе сумна – заязджай лісіц пастраляць... Кзм... (У. Караткевіч).

Развітанне-эматыў – этыкетная формула, якая выражае пачуццё радасці ад сустрэчы, якая адбылася: *Бывайце, дарагі пан Беларэцкі. Можна, мы і не пабачымся больш. Да канца жыцця я буду ўдзячная вам... Вось і ўсё. І канец (У. Караткевіч).*

Развітанне-просьба – этыкетная формула, якая змяшчае просьбу аб чым-небудзь: *Віцэ-губернатар падыходзіць да яго, зусім не такі румяны і свежы, як учора, хаця стараецца трымаць гонар. // – Бывайце, князь! Старайцеся быць вартым сынам Расіі. Многа вам дадзена – многа з вас і чакаецца (У. Караткевіч).*

Развітанне-перасцярога – этыкетная формула, у якой выказваецца перасцярога ад якіх-небудзь дзеянняў, учынкаў і інш.: *– Бывай, бэйбас, – кажа старая. – Ты глядзі ў мяне. Ранавата пачынаеш банвіваніць ды ферла курыць (У. Караткевіч).*

Як бачым, кожная формула выражае своеасаблівыя адносіны, мае сваю сферу выкарыстання. Важным элементам усталявання кантактаў з’яўляецца і зварот, які ўжываецца ў этыкетных формулах.

[К зместу](#)

Г. Ю. БРОНЗ

Навуковы кіраўнік – **М. Р. Гарбачык**, канд. філал. навук, дацэнт

ПЕДАГАГІЧНЫЯ АСНОВЫ КАНТРОЛЮ І АЦЭНКІ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ ПАЧАТКОВЫХ КЛАСАЎ

Аб’ектыўную інфармацыю пра ход вучэбна-пазнавальнай дзейнасці вучняў настаўнік атрымлівае ў працэсе яе кантролю. Асноўная задача кантролю – выяўленне ўзроўню правільнасці, аб’ёму, глыбіні засвоеных вучнямі ведаў, атрыманне інфармацыі пра характар пазнавальнай дзейнасці, пра ўзровень самастойнасці і актыўнасці вучняў у адукацыйным працэсе, вызначэнне эфектыўнасці метадаў, формаў і спосабаў іх навучання. Выконваючы функцыю кіраўніцтва вучэбна-пазнавальнай дзейнасцю вучняў, вучэбны кантроль не заўсёды суправаджаецца выстаўленнем адзнак. Ён можа выступаць як спосаб падрыхтоўкі вучняў да ўспрымання новага матэрыялу, выяўлення іх гатоўнасці да яго ўспрымання, засваення ведаў, навыкаў і ўменняў, іх абагульнення, сістэматызацыі. Педагагічныя функцыі кантролю заключаюцца ў выяўленні недахопаў у вучэбнай дзейнасці вучняў, іх характару і прычынаў з мэтай ліквідацыі гэтых недахопаў.

Кантроль садзейнічае павышэнню адказнасці за выкананую працу не толькі вучня, але і настаўніка, спрыяе заахвочванню школьнікаў да сістэматычнай працы і акуратнасці пры выкананні вучэбных заданняў. Праверка ведаў адначасова ёсць форма замацавання, удакладнення, асэнсавання і сістэматызацыі ведаў вучняў. І чым лепш арганізавана праверка, тым больш умоў для такога замацавання. Праверка ведаў – стымул да рэгулярных заняткаў, да добрасумленнай працы школьнікаў.

Ацэнка – гэта вызначэнне і выражэнне ў балах (адзнаках), а таксама ў ацэначных сітуацыях настаўніка ступені засваення вучнямі ведаў, уменняў і навыкаў, якія ўстаноўлены праграмай. Ацэнка ёсць вызначэнне якасці дасягнутых вучнем вынікаў навучання. На сучасным этапе развіцця пачатковай школы, калі прыярытэтай мэтай навучання з’яўляецца развіццё асобы школьніка, вызначаюцца наступныя параметры ацэначнай дзейнасці настаўніка: 1) якасць засваення прадметных ведаў, уменняў, навыкаў, іх адпаведнасць патрабаванням адукацыйнага стандарта; 2) ступень сфарміраванасці вучэбнай дзейнасці малодшых школьнікаў (камунікатыўнай, чытацкай, працоўнай, мастацкай); 3) ступень развіцця асноўных якасцей разумовай дзейнасці (умення назіраць, аналізаваць, параўноўваць, класіфікаваць, абагульняць, звязна выказваць думкі, творча вырашаць вучэбную задачу і інш.); 4) узровень развіцця пазнавальнай актыўнасці; інтарэсаў і адносін да вучэбнай дзейнасці; ступень стараннасці і руплівасці. Першы параметр ацэньваецца адзнакай за вынік навучання, іншыя – славеснымі меркаваннямі (характарыстыкамі вучня). Трэба звярнуць увагу на неабходнасць узмацнення ролі пастаянных назіранняў за ўзроўнем пазнавальных інтарэсаў і самастойнасці вучняў.

Спынімся на функцыі ацэнкі. Пад ацэнкай паспяховасці вучня падразумяваюць сістэму пэўных паказчыкаў, якія адлюстроўваюць аб’ектыўныя веды і ўменні вучняў. У педагогіцы ацэнка разглядаецца як вызначэнне ступені засваення вучнямі ведаў, уменняў і навыкаў у адпаведнасці з патрабаваннямі, якія прад’яўляюцца да іх школьнымі праграмамі. Ацэнка ўлічвае аб’ём, узровень і якасць авалодання вучнямі ведамі, уменнямі і навыкамі. Функцыі адзнакі складаныя і разнастайныя.

Сацыяльная функцыя праяўляецца ў патрабаваннях, якія прад’яўляюцца грамадствам да ўзроўню падрыхтоўкі вучняў пачатковых класаў. Адукаванасць у гэтым выпадку выкарыстоўваецца як шырокае паняцце, якое ўключае ў сябе ўзроставы ўзровень развіцця, выхавання і дасведчанасці школьніка, сфарміраванасці яго пазнавальнай, эмацыянальнай і валявой сфер. Сістэма кантролю і ацэнкі дае аснову для прагназавання напрамкаў развіцця адукацыі ў далейшым, унясення неабходных карэкціровак у сістэму адукацыі.

Адукацыйная функцыя вызначае вынік параўнання чаканага эфекту навучання з рэальным засваеннем вучнямі вучэбнага матэрыялу. З боку вучня ўстанаўліваецца, якія канкрэтныя вынікі яго вучэбнай дзейнасці; што засвоена трывала, усвядомлена, а што трэба паўтарыць, паглыбіць, якія бакі вучэбнай дзейнасці сфарміраваны, а якія неабходна сфарміраваць.

Выхаваўчая функцыя выражаецца ў фарміраванні ў вучняў станоўчых матываў да вучэбнай дзейнасці і гатоўнасці да самакантролю.

Эмацыянальная функцыя праяўляецца ў тым, што від ацэнкі стварае пэўную эмацыянальную рэакцыю вучня. Эмацыянальная рэакцыя настаўніка павінна адпавядаць эмацыянальнай рэакцыі вучня.

Галоўная асаблівасць інфармацыйнай функцыі – магчымасць прааналізаваць прычыну няўдач у вучэбнай дзейнасці і намеціць канкрэтныя шляхі паляпшэння адукацыйнага працэсу.

Функцыя кіравання вельмі важная для самакантролю вучня, яго ўмення аналізаваць і правільна ацэньваць сваю дзейнасць, адэкватна прымаць ацэнку настаўніка. Настаўніку функцыя кіравання дапаможа выявіць прагалы і недахопы ў арганізацыі педагагічнага працэсу, памылкі ў сваёй дзейнасці і ажыццявіць карэктроўку вучэбна-выхаваўчага працэсу.

Такім чынам, кантроль і ацэнка дзейнасці малодшых школьнікаў з'яўляецца важнай часткай навучання і прадугледжвае сістэматычнае назіранне настаўніка за ходам навучання на ўсіх этапах адукацыйнага працэсу.

[К зместу](#)

А. І. БУХАЛ

Навуковы кіраўнік – **Г. М. Канцавая**, канд. філал. навук, дацэнт

НЕВЕРБАЛЬНАЯ КАМУНІКАЦЫЯ ЯК СРОДАК ВЫРАЖЭННЯ ВЕТЛІВАСЦІ Ў БЕЛАРУСКАЙ КАМУНІКАТЫўНАЙ КУЛЬТУРЫ

Даследаванне невербальнай камунікацыі праводзілася сярод студэнтаў 3-га курса спецыяльнасці «Лагапедыя» (28 чалавек). Даследаваліся наступныя праяўленні ветлівасці: міміка, жэсты, інтанацыя, экспрэсіўнасць, знешняя форма і змест маўлення і інш.

Першым сімвалам ветлівасці для рэспандэнтаў з'яўлялася ўсмешка. Адзначалася, што, нягледзячы на распаўсюджанасць гэтага сродку ветлівасці, выкарыстоўваецца такі знак толькі для знаёмых. Беларуская ўсмешка дастаткова сціпая, хоць апошнім часам у традыцыі ўсмешкі назіраюцца зрухі. Усё часцей усмешка становіцца дзяжурным сімвалам ветлівасці. Акрамя гэтага, яна становіцца «галівудскай», што сведчыць пра інтэграцыю беларускай камунікатыўнай культуры ў сусветную.

Другі сродак ветлівасці – жэсты. Няветлівым лічыцца трымаць рукі ў кішэнях падчас размовы. Адкрытыя жэсты, звернутыя далонямі да субяседніка, успрымаюцца станоўча. Лічыцца, што субяседнік схільны да размовы. Жэстамі ветлівасці лічацца і тыя, якія ўказваюць на ўважлівае слуханне. Часцей за ўсё гэта лёгкі ківок галавы.

Наступны невербальны сродак – погляд. Глядзець у вочы больш за 7–10 секунд не рэкамендуецца, так як гэта расцэньваецца ці як скрытнасць, ці як жаданне кіраваць субяседнікам. Не трэба глядзець і пастаянна ў вочы. Аднак не варта і «бегаць» вачамі. Такі погляд асацыіруецца з ілжывым, няшчырым чалавекам. Найбольш ветлівай інтанацыяй пры размове рэспандэнты лічаць плаўную інтанацыю без рэзкіх скачкоў і сярэдні тэмп маўлення, без яўнага паскарэння ці запавольвання. Ветлівасць рэпрэзентуецца і ў форме ветлівага пытання, якое выкарыстоўваецца пры звароце, просьбе. Празмерная эмацыянальнасць ці экспрэсіўнасць успрымаецца напружана: пераўзбуджэнне стварае напружаную эмацыянальную сітуацыю, што нязручна для абодвух камунікантаў. Аднак экспрэсіўнасць уласціва беларускаму маўленьню, так як дазваляе субяседнікам зблізіцца, робіць маўленне выразным. У цэлым экспрэсіўнасць служыць для рэалізацыі яшчэ аднаго сігналу ветлівасці – камунікатыўнай стратэгіі. Для носьбітаў камунікатыўнай традыцыі важная не знешняя форма, а змест. У той жа час рэспандэнты сцвярджаюць, што пры размове звяртаюць увагу на працягласць фразы. Кароткая фраза ўспрымаецца лепш, так як яе форма і змест больш празрыстыя і больш зразумелыя. Доўгія фразы, насупраць, цяжкія для ўспрымання, так як форма і змест менш празрыстыя.

Выбіраючы камунікатыўную стратэгію, носьбіты беларускай камунікатыўнай культуры аддаюць перавагу канцэпцыі «пазітыўнай ветлівасці». Абумоўлена гэта наступнымі прычынамі: 1) беларускай камунікацыі ўласціва экспрэсія; 2) сама сітуацыя зносін накіравана на збліжэнне субяседнікаў, выражэнне салідарнасці адзначаецца носьбітамі беларускамоўнай камунікатыўнай культуры як найбольш камфортнае і важнае ў камунікацыі. Што да так званых «асобы» і «актаў, якія пагражаюць асобе», то гэта катэгорыя ў сучаснай беларускай камунікатыўнай традыцыі не распаўсюджана (многія не ведаюць пра існаванне такога сігналу ветлівасці). Аднак гэта катэгорыя бытуе ў схаваным стане і праяўляе сябе ў абавязковым патрабаванні павагі да субяседніка. Частка апрошаных указала на абавязковасць гэтага патрабавання ў беларускай камунікатыўнай культуры, аднак не ўказала на суаднесенасць патрабавання з «асобай». Пасля знаёмства з гэтым складнікам ветлівасці рэспандэнты ўказалі на лёгкасць узнаўлення асобы ў выніку яе страты: «неабходна папрасіць прабачэння».

Шчырасць – адна з першых рысаў, якую называюць носьбіты мовы, адказваючы на пытанне аб ідэальных якасцях асобы. “Чытаць” свайго

субсяседніка як разгорнутую кнігу, разумець, наколькі ён з вамі сумленны, дазваляе ў першую чаргу эмацыянальнасць, непрацяглы погляд, накіраваны ў вочы, а таксама «адкрытыя» жэсты (напрыклад, накіраваныя на субсяседніка далоні).

Важную ролю адыгрывае прасторавая арганізацыя зносін, становішча на адной прамой. Для беларускай камунікатыўнай культуры найбольш прымальнай і ўніверсальнай рэспандэнта назвалі персанальную дыстанцыю (ад 46 см паміж субсяседнікамі). Найбольш ветлівым з'яўляецца становішча субсяседнікаў на адной прамой, адзін насупраць другога, так як субсяседнікам важна зрокава ўспрымаць адзін аднаго.

Дрэс-код таксама з'яўляецца сімвалам ветлівасці. Правіла тут адно: неабходна быць да месца апранутым.

Такім чынам, адказы рэспандэнтаў сведчаць пра тое, што для носьбітаў беларускай камунікатыўнай культуры важныя эмацыянальнасць, адкрытасць і шчырасць камунікацыі, адчуванне салідарнасці з субсяседнікам.

[К содержанию](#)

Г. А. ВОЛЬСКИЙ

Научный руководитель – **М. П. Концевой**, старший преподаватель

ОСВОЕНИЕ ЭТИКЕТА СЕТЕВОЙ КОММУНИКАЦИИ С ВИРТУАЛЬНЫМ РЕЧЕВЫМ АССИСТЕНТОМ

Современная коммуникативная среда вступает в период радикальных трансформаций на основе использования технологий глубокого обучения нейронных сетей. Человек обнаруживает себя в мире «умных вещей» (пишущих, говорящих, слушающих, распознающих, оценивающих, способных поддерживать произвольный разговор на уровне «понимания» семантики речи, предсказания эмоционального состояния и когнитивных интенций собеседника). Это неизбежно вызывает трансформации современного речевого этикета, что должно быть учтено в его преподавании и освоении. Так, освоение современного этикета в мире «умных вещей», выступающих в качестве акторов (действующих агентов) речевой коммуникации, может и должно осуществляться с помощью самих этих умных вещей, таких как виртуальные речевые ассистенты.

«Алиса» – виртуальный голосовой помощник, созданный компанией «Яндекс». Данный головой ассистент распознает естественную речь, имитирует живой диалог, дает ответы на вопросы пользователя и, благодаря запрограммированным навыкам, решает прикладные задачи. «Алиса» работает на смартфонах и компьютерах, в «Яндекс.Станции». Данный голосовой помощник используется во многих областях, в том числе и в обра-

зовательных технологиях. У «Алисы» присутствуют навыки, чат-боты, «тренажер слуха» для музыкантов, «умный пересказ» для школьников, «физика вокруг» для изучающих физику, «замени букву» (игра для расширения словарного запаса) и т. п. В современном пространстве голосовых ассистентов очень сложно отличить от настоящих людей, если им не сказать о том, что они пишут голосовому ассистенту. Голосовые ассистенты приобрели огромную значимость в современном мире. У «Алисы» есть функции, которые отвечают за выполнение ряда отдельных задач. Одной из таких функций «Алисы» является навык.

Навыки речевого ассистента «Алиса» представляют собой сценарии ведения диалога, в которых указывается, на какие слова и фразы и каким образом голосовой ассистент должен реагировать [1]. Навык «Алисы» – это чат-бот. Полученную команду «Алиса» переводит в текст и отправляет на сервер, где программа обрабатывает информацию и формирует ответ, который передает пользователю обратно в виде текста, голоса или изображения. «Яндекс» предоставляет только платформу. Как именно будет обрабатываться полученная от пользователей информация, решает разработчик.

«Правила современного этикета» – это навык «Алисы», предназначенный для обучения этикету [2]. Динамичность современных коммуникативных практик высока и существенно важна в результативности общения, что необходимо принимать во внимание и учитывать в любом социальном дискурсе. Навык «Правила современного этикета» содержит правила по пяти различным категориям, а также небольшую викторину для проверки собственных знаний. При помощи данного навыка можно выучить правила этикета для различных ситуаций: в ресторане, в транспорте, с девушкой, в кинотеатре и других общественных местах. Пользовательский интерфейс навыка интуитивно понятен, поэтому для его использования необязательно знание команд. Чтобы воспользоваться данным навыком, следует дать «Алисе» команду «Запусти навык “Правила современного этикета”». После запуска навыка нужно выбрать категорию для изучения. В зависимости от выбора Алиса расскажет о различных ситуациях и правилах поведения в них. После обучения можно проконтролировать, закрепить полученные знания в виде викторины по пройденной категории. Навык «Правила современного этикета» предназначен для тех, кто собирается посетить какие-либо мероприятия, или для тех, кто хочет быть более воспитанным и образованным благодаря соблюдению правил современного этикета [2].

Каждый пользователь может создать свой собственный навык для виртуального ассистента. Для создания навыка «Алисы» надо задать структуру диалога, которая может быть линейной или ветвистой (каждой

реплике соответствует несколько вариантов возможных ответов). Вариативность используют для усиления схожести голосового ассистента с человеком. Диалог должен быть логичный и наполненный смыслом. Создание навыков может быть осуществлено пользователем без непосредственного программирования в конструкторе навыков «Вертер» [3].

Список использованной литературы

1. Навыки «Алисы» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://yandex.ru/dev/dialogs/alice/>. – Дата доступа: 11.02.2021.
2. Навыки «Правила современного этикета» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ya-alisa.ru/pravila-sovremennogo-etiketa.html>. – Дата доступа: 11.02.2021.
3. Конструктор навыков «Вертер» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://verter.online/>. – Дата доступа: 11.02.2021.

[К содержанию](#)

М. В. ГОМОН

Научный руководитель – **Т. С. Онискевич**, канд. пед. наук, доцент

РАЗВИТИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ РЕЧИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ВЕЛИЧИН

Общение на математическом языке как конечная цель обучения младших школьников предполагает формирование математической грамотности, т. е. способности ученика распознавать проблемы, которые могут быть решены средствами математики; формулировать их на языке математики; решать проблемы, используя математические методы; анализировать методы решения; интерпретировать, формулировать и записывать результаты решения.

Широкое применение математического языка в различных науках, социальная и психолого-педагогическая целесообразность овладения им для развития мышления учащихся и обеспечения преемственности в обучении определяют актуальность формирования математической речи.

Работа по формированию математической речи имеет большое значение еще и потому, что речевые процессы теснейшим образом переплетены с процессами мыслительными. Л. С. Рубинштейн писал: «В речи мы формулируем мысль, но, формулируя ее, мы сплошь и рядом ее формируем. Речь... включается в сам процесс мышления как форма, связанная с его содержанием. Создавая речевую форму, мышление само формируется» [1].

Составные части устной и письменной речи, которые можно развивать на уроках математики, – это работа над звуковой стороной речи, словарная работа, формирование культуры математической речи, развитие связной математической речи.

Работа над звуковой стороной речи сводится к формированию правильного произношения и выразительного чтения любого задания. Для успешного решения этой задачи учитель должен следить как за своей речью, так и за речью учащихся. Для этого можно использовать в работе следующие упражнения: прочитайте слова и словосочетания, соблюдая ударения: сантиметр, миллиметр, дециметр, километр, килограмм, центнер; 6 килограмм, 27 километров, 32 дециметра.

Словарная работа на уроках математики сводится к пониманию и умению объяснять значение математических терминов, усвоению их правильного написания и формированию умений составлять содержательное связное высказывание [2]. С этой целью можно использовать следующие задания:

1. Упражнения на объяснение значений математических терминов (Решите пример: Сколько в 1 килограмме грамм? Сколько в 1 километре метров? Как надо прочитать?).

2. Упражнения на правильное написание терминов (Запишите слова, вставив пропущенные буквы: с...кунда, л...тр, кил...грамм; исправь ошибку в записи слов: маса, килаграмм, менута).

3. Упражнения на составление правильных связных высказываний. (Прочитайте предложения полностью: В банке 23 л. Саша ехала 3 ч и 23 м. Коля пробежал дистанцию в 3 км).

Данные упражнения направлены на усвоение правильной и точной формулировки величин и словосочетаний с ними.

Формирование культуры математической речи сводится к устранению грамматических и математических ошибок, таких речевых недостатков, как неточность и бедность речи, употребление лишних слов, неправильный порядок слов в предложении [3]. К математической речи предъявляются такие требования, как содержательность, логичность и последовательность, ясность и точность. Добиться ясности и точности речи можно с помощью следующих упражнений:

1. Упражнения на устранение грамматических и математических ошибок (Устраните математические ошибки в предложении: «Коля собрал 5 килограмм яблок». Правильно ли Коля прочитал предложение?)

Если учащиеся затрудняются дать ответ, учитель сам читает, обращая особое внимание на окончания, а затем просит детей повторить. Упражнения данного вида сложны, но с ними учащиеся справляются, если их использовать систематически и целенаправленно.

Развитие связной математической речи осуществляется в соответствии с методикой развития связной речи. Можно рекомендовать следующие задания: составьте текст, используя слова дециметр, килограмм, час, минута; прочитайте данные выражения: 24 см – 15 см; 1 ч 15 мин + 3 ч 26 мин.

В зависимости от подготовленности класса можно составить более сложные упражнения, в которых одновременно нужно вставить пропущенные слова и устранить непоследовательность в тексте.

Развитие письменной математической речи в основном сводится к развитию умений оформлять решение упражнений и задач различными способами. В этой работе необходимо учитывать следующие моменты: работая над оформлением решения задачи, больше внимания уделять решению различными способами, изменению условия задачи, ее вопроса; не проявлять лишних формальных требований к записи решения задачи и ответа на вопрос. Главное – правильное решение и грамотное его оформление [4].

Таким образом, задача формирования у учащихся мышления, развития математических способностей решается с помощью развития математической речи учащихся, умений рассуждать и проводить доказательства.

Список использованной литературы

1. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2000. – 712 с.
2. Шаталова, Е. В. Развитие математической речи младших школьников / Е. В. Шаталова, А. П. Тарасова // Нач. шк. – 2018. – № 1. – С. 29–31.
3. Мордкович, А. Г. Зачем учить математику? [Электронный ресурс] / А. Г. Мордкович // Первое сентября. – 2002. – № 22. – Режим доступа: <https://ps.1sept.ru/article.php?ID=200202210>. – Дата доступа: 17.02.2021.
4. Вавренчук, Н. А. Формирование математической речи у младших школьников как средство повышения качества образовательной подготовки по математике / Н. А. Вавренчук // Пачатк. навучанне: сям'я, дзіц. сад, шк. – 2019. – № 6. – С. 16–20.

[К содержанию](#)

М. Э. ГРЫЦУК

Навуковы кіраўнік – Г. М. Канцавая, канд. філал. навук, дацэнт

ФАРМІРАВАННЕ Ў МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ НАВЫКАЎ МАЎЛЕНЧАГА ЭТЫКЕТУ

Пры навучанні малодшых школьнікаў маўленчаму этыкету адным з самых эфектыўных прыёмаў з'яўляецца маўленчая сітуацыя. Настаўніку неабходна мадэляваць сітуацыі разам з вучнямі ці прапаноўваць гэтыя, разыгрываць сітуацыі і абавязкова абмяркоўваць і аналізаваць іх. Вучні павінны зразумець, навошта яны гэта робяць, дзе і калі гэта можа спатрэбіцца ў жыцці [1, с. 9].

Прыводзім прыклады сітуацый, якія можна выкарыстаць пры навучанні дзяцей маўленчаму этыкету.

1. Вы спазніліся на ўрок, хочаце зайсці ў клас. Прадумайце дзеянні і маўленне сваё і настаўніка.

2. Сябры запрасілі вас пайсці ў кіно, аднак вы не зможаце пайсці.

3. Вы едзеце ў аўтобусе. Трэба прайсці да выхаду, але на шляху стаяць людзі. Як паступіце ў такой сітуацыі?

Навучанне маўленчаму этыкету можа праходзіць у гульнявой форме. У ролевых гульнях можна адпрацаваць тактыку паводзін чалавека ў пэўнай уяўнай сітуацыі. Для таго каб правесці такую гульню, неабходна распрацаваць мадэль сітуацыі, а таксама размеркаваць ролі паміж вучнямі. Напрыклад, вучням раздаюцца карткі з рознымі варыянтамі паводзін у сітуацыі запрашэння. Некалькі хвілін вучні знаёмяцца з інфармацыяй. Потым сітуацыя разыгрываецца і вучні выбіраюць адпаведныя паводзіны і маўленне ўдзельнікаў гульні, пры гэтым абрунтоўваючы абраны варыянт.

Змест картак можа быць наступным:

1. Усім прывітанне! У мяне заўтра дзень нараджэння. Запрашаю вас усіх да мяне на свята а 14.00. Буду вельмі рада вас бачыць.

2. Прыходзьце да мяне заўтра на дзень нараджэння. Дзе-небудзь а двюх гадзінах.

3. Заўтра ўсе прыходзіце да мяне на дзень нараджэння. Пра падарункі не забудзьце!

4. Сябры, прыходзьце заўтра да мяне ў госці. У мяне будзе дзень нараджэння. Буду чакаць [2].

Настаўнік у працы па фарміраванні маўленчага этыкету павінен забяспечыць колькаснае папаўненне слоўніка вучняў новымі, раней невядомымі формуламі (рада цябе бачыць; спачуваю, што так атрымалася, і інш.), якаснае ўдасканаленне слоўніка, што прадугледжвае ўдакладненне значэння формул маўленчага этыкету, актывізацыю слоўнікавага запасу, перавод формул маўленчага этыкету з пасіўнага слоўніка ў актыўны, сістэматызацыю слоўніка «ветлівых слоў» [3, с. 2]. З гэтай мэтай можна прапанаваць прачытаць «ветлівыя словы», размеркаваць іх па двух слупках: у першы слупок – словы-прывітанні, а ў другі – словы-развітанні (да пабачэння, добры вечар, да хуткай сустрэчы, добры дзень, рада вас бачыць, пакуль, усяго найлепшага, дабранач, здароў).

Таксама малодшых школьнікаў трэба вучыць выбіраць дарэчныя маўленчыя адзінкі з улікам маўленчай сітуацыі (мэты зносін, абставін камунікацыі, суб'яднаў і інш.), развіваць у іх пачуццё дарэчнасці выказвання. З гэтай мэтай можна прапанаваць наступныя практыкаванні:

1. Мікола хоча, каб старшы брат узяў яго з сабою на прагулку ў парк. Якая просьба з пералічаных ніжэй будзе самай пераканаўчай? За кошт чаго атрымліваецца ветлівая просьба?

А. Я таксама хачу пагуляць!

Б. – Міша, я пайду з табой!

В. Міша, вазьмі мяне з сабою на прагулку. Я даўно не быў у парку.

2. Дзеці гулялі ў двары ў футбол. Дзіма спатыкнуўся, моцна разбіў калена. Якія словы сяброў па камандзе яго падтрымаюць у гэтай сітуацыі?

А. Ну і як нам цяпер гуляць? Нас мала!

Б. Дзіма, табе баліць? Дапамагчы?

В. Дзіма, ты можаш прадоўжыць гульнію? Пасядзі, мы без цябе зможам дайграць.

У якасці прыёмаў навучання маўленчаму этыкету на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі выкарыстоўваюцца такія, як аналіз узораў культуры маўленчых паводзін з прыцягненнем літаратурных твораў, рашэнне маўленчых задач праблемнага характару, камунікатыўна-ролевыя гульні («У тэатры», «У бібліятэцы» і інш.), гутаркі этычнага характару («Як выказаць спачуванне?»), заданні на выяўленне і выпраўленне парушэнняў нормаў маўленчага этыкету, па навучанні этыкету тэлефоннай размовы, перапіскі ў Інтэрнэце, SMS-паведамленняў, турніры ветлівасці і інш.

Такім чынам, для выхавання ў малодшых школьнікаў культуры маўленчых паводзін неабходна ствараць умовы практычнай дзейнасці, выкарыстоўваць тэапрыёмы навучання, якія максімальна мадэлююць блізкія для вучняў жыццёвыя сітуацыі, дапамагаючы ім рабіць правільны выбар паводзінскіх прынцыпаў.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Бондаренко, А. А. Речевой этикет в современной школе / А. А. Бондаренко // Нач. шк. – 2013. – № 1. – С. 9–13.

2. Кирьянова, О. Н. Формирование речевого этикета у младших школьников [Электронный ресурс] / О. Н. Кирьянова. – Режим доступа: <https://multiurok.ru/index.php/fi-les/formirovanie-rechevogo-etiketa-u-mladshikh-shkolni.html>. – Дата доступа: 18.02.2021.

3. Никитина, Е. Ю. Педагогические условия методики формирования умений речевого этикета / Е. Ю. Никитина // Нач. шк. плюс До и После. – 2011. – № 7. – С. 2.

[К содержанию](#)

А. С. ДЫДЗІК

Навуковы кіраўнік – **В. М. Касцючык**, канд. філал. навук, дацэнт

РЭАЛІЗАЦЫЯ НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНЫХ КАНАТАЦЫЙ У ПРЫКАЗКАХ З ТВОРАЎ БЕРАСЦЕЙСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

Нацыянальныя асаблівасці народа найбольш выразна выяўляюцца ў яго духоўнай спадчыне, гістарычным мінулым, у мове. Нацыянальна-культурную аснову твораў берасцейскіх пісьменнікаў складаюць такія

моўныя адзінкі, як прыказкі. Яны з'яўляюцца ўнікальным матэрыялам, які паказвае на адметнасць роднай мовы, на асаблівасці культуры і менталітэту беларускага народа. Прыказкі адлюстроўваюць шматвяковы вопыт народа, яго духоўную культуру, праслаўляюць працавітасць, мудрасць, разважлівасць, патрыятызм і ганьбуюць бяздзейнасць, ляноту, няўмелства. Несумненна, у народных выслоўях у большай ступені, чым у іншых адзінках мовы, праяўляецца суб'ектыўны чалавечы фактар, які паказвае на лінгвакрэатыўны патэнцыял чалавечага мыслення і вялікі патэнцыял асобнага тыпу мыслення – паміж пакаленнямі. Таму беларускія прыказкі і прымаўкі з'яўляюцца самымі яркімі культуралагічнымі паказальнікамі мовы, якія дапамагаюць выявіць спецыфіку светаўспрымання беларусаў.

Лепшымі якасцямі чалавека прыказка лічыць працавітасць і ўмелства, што знайшло выяўленне ў наступных моўных адзінках з твораў берасцейскіх пісьменнікаў: *Хто робіць, той мае; Не зважай на ўраджай, а жыта сей; Хто рана ўстае, таму Бог дае; Каб у пашане быць, трэба працу любіць* і інш. Названыя парэміі яскрава раскрываюць свой змест у такіх кантэкстах: *Спачатку напрацуеш, а потым убачыш плён свае працы. А мо і наогул не ўбачыш, але ніколі аб гэтым не шкадуў і тым больш не апраўдвай свае ляноты. Як кажучь, не зважай на ўраджай, а жыта сей* [1, с. 23]. *Так што ў нас як тады. Каб у пашане быць, трэба працу любіць* [2, с. 58]. – *Рана ўсталі, – сказаў Міхаль, таксама паднімаючыся і апраўдаючы кашулю. – Хто рана ўстае, таму Бог дае* [3, с. 17]; *Рабіў бы добра, не піў – дык былі б грошы. Цяпер хто робіць, той мае* [3, с. 286]. Пры дапамозе выслоўя *Хто робіць, той мае*, ужытага ў апошнім кантэксте, яскрава прасочваецца аўтарская пазіцыя: У. Кажадуб вылучае працавітасць чалавека як станоўчую рысу і адмаўляе гультайства. Толькі праца ўпрыгожвае чалавека, стварае яму славу, а лянота, няўмелства і дармаедства ва ўяўленнях народа – найбольш агідныя недахопы ў чалавеку. Так, праз парэмію *Ад работы коні дохнуць* аўтар падкрэслівае нежаданне працаваць, што ярка характарызуе аднаго з герояў: – *Ага, яму падабаецца, як за мяжой. І працаваць не хоча, бо ад работы коні дохнуць* [4, с. 234].

Акрамя працы, у беларусаў на першым месцы была сям'я. Заўважана, што берасцейскія пісьменнікі ў сваіх творах вялікую ўвагу надаюць адносінам паміж дзецьмі і бацькамі. Гэта выразна выяўляецца праз такія прыказкі, як *Які куст, такая і адрасля; Дзеткі надраслі, хатку растраслі; Яблык ад яблыні недалёка падае; Якія дрэвы, такія і плады*. Яны ўжываюцца ў наступных кантэкстах: *Сапраўды, хіба пры добрым бацьку дзеці робяцца злодзеямі? У іх так і гавораць: які куст, такая і адрасля* [4, с. 288]. *Так, выраслі дзеткі. Як гэта кажучь: дзеткі надраслі, хатку растраслі* [4, с. 207]. *Казаку здалося, што сусед, падпал-*

коўнік міліцыі, цяжка ўздыхнуў, надта ў яго быў змрочны выгляд. Што ж, служба складаная, мала вясёлага. Хоць, канечне, многае залежыць і ад чалавека. Народ прыдумаў: **яблык ад яблыні недалёка падае; ці – якія дрэвы, такія і плады** [2, с. 87]. Як відаць, ужытымі вобразнымі выслоўямі пісьменнік падкрэсліў, што па дзецях можна ахарактарызаваць іх бацькоў, бо дзеці здольны здзяйсняць тыя ж учынкi, што і іх бацькі, маюць падобныя рысы характару, манеры паводзінаў, погляды на жыццё.

Такім чынам, нацыянальна-культурныя канатацыі прыказак выразна выяўляюцца ў творах берасцейскіх пісьменнікаў. Парэміі становяцца тым своеасаблівым правадніком культуры, дзякуючы якому ажыццяўляецца узаемапранікненне культуры і мовы. Ужыванне прыказак абумоўлена іх лінгвакультуразнаўчай функцыяй: яны з’яўляюцца сродкам захоўвання і перадачы інфармацыі пра чалавека і свет.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Дамашэвіч, У. Камень з гары : раман / У. Дамашэвіч. – Мінск : Маст. літ., 1990. – 334 с.
2. Супрунчук, В. Жывеш толькі раз : раман / В. Супрунчук. – Мінск : Маст. літ., 1998. – 254 с.
3. Гніламёдаў, У. Уліс з Прускі : раман / У. Гніламёдаў. – Мінск : Маст. літ., 2006. – 382 с.
4. Кажадуб, А. Дарога на замчышча : аповесці / А. Кажадуб. – Мінск : Маст. літ., 1990. – 304 с.

[К содержанию](#)

Г. В. ІГНАЦІК

Навуковы кіраўнік – С. Ф. Бут-Гусаім, канд. філал. навук, дацэнт

БЕЛАРУСКІ МАЎЛЕНЧЫ ЭТЫКЕТ У ЛЮСТЭРКУ АНТРАПАНІМІКОНУ ПРОЗЫ БЕРАСЦЕЙСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

Яркім паказчыкам статусу чалавека ў грамадстве і эфектыўным прагматычным рэгулятарам людскіх узаемаадносін з’яўляюцца антрапонімы. Багаты і цікавы матэрыял, які ілюструе прэзентатыўныя і рэгулятыўныя магчымасці ўласнага імені як этыкетнага знака ў кантэксце беларускага маўленчага этыкету XX–XXI стст., прадстаўляе антрапанімон раманаў і аповесцей Георгія Марчука і Зінаіды Дудзюк.

Рэгулюючым пачаткам ужывання разнастайных тыпаў антрапонімаў выступае *маўленчы этыкет* – нацыянальна спецыфічныя правілы маўленчых паводзінаў, якія рэалізуюцца ў сістэме ўстойлівых формул і выказаў у прынятых грамадствам сітуацыях “ветлівага” кантакту з суб’яседамі.

Дзякуючы гнуткасці, пластычнасці, асабовае імя ў нашай мове набывае статус своеасаблівага пасведчання нацыянальнасці, узросту, сацыяльнай значнасці асобы. У творах на гістарычную тэму сустракаюцца паказчыкі сацыяльнага рангавання пры асабовых імёнах. Традыцыя ўжывання апелятываў *пан, пані* ў дачыненні да прадстаўнікоў шляхты захоўвалася і ў савецкі час. Інфармацыю пра выкарыстанне традыцыйных форм звароту да шляхцічаў дае дыялог персанажаў рамана Г. Марчука “Без ангелаў” Сяргея Бяды і дзед Адоліка: *“Што вас тут у саракавым не раскулачвалі? **Пан Стась, пан Адолік, пан Вінцусь... Адны паны**”*. – *“У нас такая завяздзёнка: што шляхцюк, то і **пан**, а шляхта на сваім гародзе ровен ваяводзе. Гэта цяпер зброю пазабіралі, а раней мой бацька, дзед гной будуць з хлева на воз кідаць, а пры шаблі на баку, як мае быць... На сеймікі ў Гродна ездзілі... тады людзей наважсалі”* [2, с. 60].

Знаходзіць адлюстраванне ў творах пісьменнікаў характэрная для народнага асяроддзя традыцыя ўжывання пры імёнах людзей найменняў роднасці і сваяцтва (*дзед, баба, дзядзька, цётка, брат*). Падобныя формы звароту з’яўляюцца сведчаннем пашаны, цёплых адносін паміж суразмоўцамі: *Заходзьце, дзядзька **Кірыла**, – пачулася з хаты, а праз хвіліну расчыніліся дзверы ў сенцы, з іх высунулася галава Паўліны...* [1, с. 208].

Паказчыкам павагі да чалавека, а таксама сведчаннем афіцыйнасці ўзаемаадносін з’яўляецца ўжыванне ў дачыненні да асобы поўнай формы імені ў спалучэнні з іменем па бацьку. Такое найменне можа падкрэсліваць выключнасць чалавека, яго неардынарнасць, прызнаную людзьмі. Толькі поўнай формай імені ў спалучэнні з іменем па бацьку называецца давід-гарадоцкі мастак, герой рамана “Кветкі правінцыі”: *Глеб Іванавіч распісваў у цэрквах алтары, пісаў іконы святых мучанікаў... Ён быў адзіны мастак на гарадок і знаў сабе цану, хоць і ніколі сваім талентам не хваліўся... Калі выпадала **Глебу Іванавічу** ўпрыгожваць дзе-небудзь на вёсцы старую царкву, згаджаўся з вялікай ахвотай і за невялікія грошы* [3, с. 91]. Персанаж Г. Марчука – не толькі таленавіты, але і чулы чалавек. Са спачуваннем і ўвагай ён ставіцца да сіраты Адася, да дзед Цімоха і бабы Насці, да ўдавы Сарокі, якая праз беднасць вымушана красці дровы ў суседзяў.

Найбольш ярка этыкетнае прызначэнне антрапоніма праяўляецца падчас прадстаўлення чалавека. У гэтых абставінах рэалізуецца прэзентатыўная функцыя ўласнага імені. Аптымальны выбар этыкетнага знака-оніма дазваляе чалавеку ўстанавіць патрэбную дыстынцыю паміж ім і адрасатам, задаць танальнасць адносінаў: *У фазе Гардзея сутыкнуўся са **Стэпкай Мікулінай**, прыгожай, апранутай у цёмна-сінюю аксамітную сукенку. Яна стаяла побач з нямецкім афіцэрам. “Я цяпер **фрау Стэфанія**”, – ціха сказала **Стэпка**, ступіўшы на крок да яго бліжэй* [1, с. 294]; *“**Панна Эвеліна!** Вачам сваім не веру!”* – *“Цяпер не **Эвеліна**, а таварыш **Сцеша**”* [1, с. 255].

Надзвычай актыўна ўласнае імя ўжываецца ў ролі зваротка, у прыватнасці, такога яго тыпу, як рэгулятыў. Зваротак-рэгулятыў дапамагае ідэнтыфікаваць асобу адрасата і выразіць ацэначна-прагматычныя адносіны да яго: “Шчо Бог дасць, **Якаўко**, шчо Бог дасць”, – адказвала па-ранейшаму баба Насця [3, с. 80]; Дзіўна, колькі сябе помніць Сава, ён не чуў, каб яго аднакласніцу называў хто інакш, як **Галіна**. Мажліва, гэтак ішло ад яе зусім не дзіцячай сур’ёзнасці, удумлівых адносін да вучобы, яе дабрыні і сціпласці [3, с. 176].

Антрапонімы прадстаўляюць моўцу вялікія магчымасці павелічэння або змяншэння дыстанцыі паміж камунікантамі, павышэння або паніжэння ступені ветлівасці выказвання, а тым самым рэгулявання міжасобасных адносін.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Дудзюк, З. Слодуч і атрута / З. Дудзюк. – Мінск : Маст. літ., 2013. – 342 с.
2. Марчук, Г. Без ангелаў : раман, апавяданні / Г. Марчук. – Мінск : Маст. літ., 1993. – 256 с.
3. Марчук, Г. Кветкі правінцыі : раман, навелы, афарызмы / Г. Марчук. – Мінск : Маст. літ., 2004. – 416 с.

[К содержанию](#)

П. А. КАЗИМИРЧИК

Научный руководитель – **Л. В. Федорова**, старший преподаватель

МАТЕМАТИЧЕСКАЯ РЕЧЬ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Речь человеку необходима для изъяснения своих мыслей, удовлетворения потребности в общении, построения социальных отношений. В словаре С. И. Ожегова речь описана как способность говорить, говорение [1]. В психологии речь рассматривается как один из способов коммуникации, с помощью которого происходит обмен, передача информации [2].

Обучение математике младших школьников предполагает использование математической речи, в основе которой математический язык, под которым понимается совокупность средств, с помощью которых выражается математическое содержание. К таким средствам относятся математические термины, символы, схемы, графики, диаграммы и т. д. [3].

В современных реалиях уровень развития математической речи младших школьников недостаточно высокий. Это проявляется в неумении учащихся обосновать правильность своего ответа, отстаивать свою точку зрения, выполнить предложенное задание безошибочно без посторонней помощи, сделать обобщение, вывод.

В методике преподавания начального курса математики рекомендуется использовать различные приемы для формирования математической речи учащихся: проведение математических диктантов, предложение учащимся логических упражнений, составление опорных записей и др.

Для формирования математической речи учащихся используются семантический и синтаксический подходы. Первый направлен на развитие семантического компонента математической речи и предусматривает работу, ориентированную на расширение словаря математических терминов, усвоение значений математических терминов, формирование умений употреблять математические термины в речи. Вторым подходом предусматривается работа, направленная на грамматическое построение речи, правильное употребление грамматических форм числительных и других частей речи, формирование умения рассуждать, обобщать, делать выводы.

В связи с этим в методической литературе выделены следующие направления формирования математической речи младших школьников на уроках математики: работа над звуковой стороной речи учащихся; формирование культуры математической речи обучаемых; развитие у учащихся связной математической речи.

Результативность формирования математической речи обоснована реализацией всех направлений, что предусматривает формирование у учащихся правильного произношения и правильного применения математических терминов, проведение целенаправленной и постоянной работы по устранению таких речевых недостатков и ошибок учащихся, как неточность и бедность речи, употребление лишних слов. При этом рекомендуется использовать упражнения, выполнение которых основано на грамотном использовании математических терминов, на установлении правильного порядка слов в предложении, составлении текста с использованием определенного набора слов, чтении предложений в таком порядке, чтобы получилось связное обоснование [3].

Формированию математической речи младших школьников также способствуют использование педагогом в общении с учащимися демократического стиля, организация учебно-познавательного процесса на основе диалогового взаимодействия в системах «учитель – ученик», «ученик – ученик», обращение к субъектному речевому опыту учащегося, обогащение математического содержания заданиями, направленными на формирование у учащихся семантических и синтаксических умений математической речи, непрерывный мониторинг динамики формирования у учащихся математической речи.

Успех в овладении учащимися математической речью – это залог успеха в школьном изучении математики, так как через математический язык учащиеся открывают мир математики как науки.

Список использованной литературы

1. Ожегов, С. И. Толковый словарь [Электронный ресурс] / С. И. Ожегов. – Режим доступа: <https://slovarozhegova.ru/>. – Дата доступа: 20.02.2021.
2. Большой психологический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://psychological.slovaronline.com/>. – Дата доступа: 20.02.2021.
3. Методический семинар «Развитие математической речи младших школьников» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://infourok.ru/>. – Дата доступа: 20.02.2021.

[К содержанию](#)

М. А. КОБАК

Научный руководитель – **М. П. Концевой**, старший преподаватель

ИНСТРУМЕНТАРИЙ ВЕРБАЛЬНОЙ МАНИПУЛЯЦИИ В СОЦИАЛЬНОЙ СЕТИ ТИКТОК

Социальная сеть TikTok сегодня наиболее востребована среди подростков и детей. Среди причин популярности TikTok наличие в ней удобного инструментария фильтрации и сокращения информации, выделения главного в ситуации высокого темпа и фрагментарного мышления. В TikTok есть широкий спектр инструментов создания, фильтрации и редактирования видео пользователями, бесконечный поток которого адаптируется сетевой платформой к их онлайн-поведению [1].

Топ-тиктокеры ежедневно создают новые тренды, стимулы к действию и соответствию образцам. Подобный образ жизни настолько глубоко проникает в психологию пользователя Сети, что дальнейшее представление жизни без участия в этой виртуальной игре даже взрослому человеку (а тем более ребенку) часто не представляется возможным. В TikTok для манипуляций (скрытого принуждения и программирования) используются стандартные языковые средства и речевые тактики: апелляции к эмоциям, отсылки к авторитетам и образцам, преподнесение единичного как всеобщего, оперирование стереотипами, применение эвфемизмов, подмены понятий, оппозиции «свои – чужие», шейпинг, троллинг и др. Активно используется #challenge [2]. Под давлением авторитета топ-блогера начинается игра на соответствие, где, выполняя определенные задания, участник тренда или челленджа (challenge) будет иметь возможность получить «авторитетный фидбэк» от основателя челленджа. Реализация челленджей проста: администрация объявляет о проведении конкурса и публикует условия. Требования по умолчанию – записать тематический ролик, опубликовать и поставить хэштег. Так набираются миллионы клипов на определенную тематику.

Необдуманное копирование негативных челленджей способствует формированию у подрастающего поколения отрицательных установок и может

приводить к деградации моральных качеств, учебной мотивации. При работе в TikTok важно сохранять конфиденциальность, не публиковать в открытом доступе персональные данные, видео на запрещенные темы и т. д. Необходима осознанность и понимание, что у каждого действия есть свои последствия и не стоит слепо следовать современным трендам.

TikTok не информирует пользователей об обработке их персональных данных, что влияет на способность субъектов данных оценивать соблюдение и осуществление своих прав. Даже с приватным аккаунтом информация в профиле, включая фото, никнейм, описание, будет доступна всем пользователям [3]. TikTok четко не информирует своих пользователей о том, что использование фильтров или участие в запросах с хэштегами может быть равнозначно рекламе, не несет ответственности за ее продвижение на платформе, не ограничивает воздействие такой рекламы на своих юных пользователей [3]. Подобная система может менять мировоззрение пользователей. В беспредельном семиотическом пространстве Сети часто теряется основной его смысл. Делая запрос, мы получаем не релевантный ответ, а то, что нам хотят донести и навязать. Современные технологии, лингвистически вычлняющие запрещенный контент, можно обмануть, а предотвратить появление токсичных постов невозможно, так как до блокировки их видит и читает часть аудитории, а значит, челлендж могут повторять, выкладывая все новые видео.

Отсутствие отклика в социальных сетях вызывает чувство внутренней опустошенности, компенсацией которого выступают заветные лайки и комментарии, необходимые «здесь и сейчас». Интернет-события сменяются стремительно, их востребованность быстро теряет свою актуальность, а доминирующие принципы «зрелищно, интересно, необычно» решают главную задачу – привлечь пользователя Сети хотя бы на нескольких дней.

Несмотря на то что руководство TikTok делает многое, чтобы защитить информацию пользователей (например, с помощью шифрования), гарантий безопасности персональной информации нет, и ответственность за свое сетевое коммуникативное благополучие лежит на самом пользователе.

Список использованной литературы

1. TikTok : офиц. сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.tiktok.com/about?lang=ru>. – Дата доступа: 16.02.2021.
2. Петренко, М. С. Видеочеллендж и видеоблоги как инструменты манипуляции [Электронный ресурс] / М. С. Петренко. – Режим доступа: <http://www.radnews.ru/видео-челлендж-и-видеоблоги-как-инстр/>. – Дата доступа: 16.02.2021.
3. BEUC files complaint against TikTok for multiple EU consumer law breaches [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.beuc.eu/publications/beuc-files-complaint-against-tiktok-multiple-eu-consumer-law-breaches/html>. – Date of access: 16.02.2021.

[К содержанию](#)

А. Д. КОВАЛЬ

Научный руководитель – **М. П. Концевой**, старший преподаватель

РЕЧЕВАЯ АГРЕССИЯ В СЕТЕВОЙ КОММУНИКАЦИИ

Изучение агрессивных состояний человека в различных сферах жизнедеятельности является одной из актуальных задач науки. Речевая (вербальная) агрессия – словесное выражение негативных эмоций, чувств или намерений в оскорбительной, грубой, неприемлемой в данной речевой ситуации форме. Если авторы традиционных прагматических исследований (П. Браун, С. Левинсон, Дж. Лич и др.) стремились выработать универсальные лингвистические принципы кооперативного речевого поведения адресанта, то в дальнейшем исследователи (М. Теркурафи, Дж. Калпепер и др.) смещают акцент на восприятие речевого взаимодействия адресатом, что приводит к переосмыслению речевой невежливости (грубости) как самостоятельного объекта лингвистического описания, характеризующегося эмоциональной и интенциональной окрашенностью [1, с. 45].

Сегодня самыми тревожными и опасными в плане негативного речевого воздействия являются социальные сети, которые изначально задумывались в качестве площадки для свободного общественного диалога, но превратились в значимый источник информационных угроз и опасности социокультурного, духовно-нравственного перерождения граждан, так как за контент, транслируемые ценности, образцы и модели поведения, речевые действия в этом информационном поле никто ответственности не несет [2, с. 77].

Информационно-коммуникационные технологии, создавая новые проблемы для коммуникации, порождают и адекватные инструменты для их решения. Поэтому адекватные современным вызовам инструменты противодействия речевой агрессии в социальных сетях создаются на основе информационных технологий. Так, социальная сеть «ВКонтакте» предлагает различные функции для защиты от речевой агрессии, с которыми можно познакомиться в разделе «Нормы платформы». С ноября 2020 г. к ним добавлен специальный фильтр для борьбы с враждебными высказываниями. В основе данного фильтра лежит нейросеть, обученная определять прямые угрозы (пожелания смерти, обещания причинить вред здоровью и др.). Фильтр обучается распознавать и другие признаки нетерпимости, в том числе травлю по национальной или религиозной принадлежности. С помощью обученных нейросетей платформа «ВКонтакте» стремится сделать коммуникацию своих разнообразных сообществ более доброжелательной, располагающей к ведению конструктивных диалогов без боязни получить оскорбительный или обидный комментарий в ответ. Фильтром

речевой агрессии воспользовались руководители более 10 % всех сообществ «ВКонтакте» (более 13 млн публичных страниц, групп и мероприятий). Отказались от него впоследствии только 1,8 % [3].

Для создания алгоритмов, которые хорошо понимают разговорную речь, использовалось большое количество текстов на русском языке, например субтитры из фильмов, сериалов и видео. Нейросеть содержит в себе специальный механизм внимания, позволяющий принимать решения на основе важности слов и их комбинаций. Разработчики изучают логику принятия решений, что позволяет исправлять ошибки, учитывать контекст и эффективнее обучать алгоритмы. Сейчас нейросеть правильно определяет угрозы в 80 % случаев, и команда продолжает работать над ее улучшением.

Вместе с тем речевая агрессия в сетевой коммуникации носит динамический характер и требует от каждого участника сетевой коммуникации внимательного и ответственного поведения. Развитие психологической культуры, коммуникативных навыков, эмпатии, изучение нетикета – необходимый защитный механизм против речевой агрессии.

Список использованной литературы

1. Тиллабаева, А. А. Речевое поведение интернет-пользователей в ситуации конфронтационного общения [Электронный ресурс] / А. А. Тиллабаева, В. А. Шульинов. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/rechevoe-povedenie-internet-polzovateley-v-situatsii-konfrontatsionnogo-obscheniya>. – Дата доступа: 11.02.2021.

2. Антропова, В. В. Речевая агрессия в текстах социальных сетей: коммуникативный аспект / В. В. Антропова // Вестн. Воронеж. гос. ун-та. Сер.: Филология. Журналистика. – 2014. – № 4. – С. 77–80.

3. Нейросеть ВКонтакте поможет администраторам пабликов бороться с угрозами в комментариях [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://vk.com/press/communities-hate-speech>. – Дата доступа: 11.02.2021.

[К содержанию](#)

К. М. КУЛЯШУК

Навуковы кіраўнік – **М. Р. Гарбачык**, канд. філал. навук, дацэнт

МЕТАДАЛОГІЯ ПРАЦЫ ПА ФАРМІРАВАННІ ПАЎНАВАРТАСНАГА НАВЫКУ ЧЫТАННЯ Ў ПАЧАТКОВЫХ КЛАСАХ

Для таго каб вучань мог паспяхова вучыцца ў школе, яму ў першую чаргу неабходна авалодаць асноўнымі вучэбнымі навыкамі: чытаннем, пісьмом і лічэннем. Чытанне з'яўляецца сродкам набывання новых ведаў, неабходных для далейшага навучання. Культура чытання, уменне атрымліваць максімум інфармацыі з прачытанага – галоўныя фактары, якія вызна-

чаюць паспяховасць развіцця асобы ў цэлым. Менавіта дзякуючы правільнаму, усвядомленаму чытанню дасягаюцца мэты, пастаўленыя перад пачатковай адукацыяй: 1) засваенне школьнікамі элементарных ведаў, якія забяспечваюць развіццё ў іх пазнавальных здольнасцяў і ўменняў у засваенні адукацыйных праграм; 2) фарміраванне асноўных навыкаў вучэбнай дзейнасці; 3) далучэнне да айчыннай і сусветнай культуры з улікам нацыянальнага менталітэту, культурна-гістарычных асаблівасцей і традыцый сваёй краіны; 4) фарміраванне ў школьнікаў грамадзянскай пазіцыі, арыентаванай на нацыянальныя прыярытэты Рэспублікі Беларусь і сусветныя гуманістычныя каштоўнасці ў цэлым. Менавіта чытанне мае шырокія магчымасці для выхавання асобы вучня. Якую б дзейнасць школьніка мы ні закранулі, кожная з іх базіруецца на чытанні.

Чытанне – унікальны інструмент далучэння вучня да мастацкай, навукова-папулярнай і перыядычнай літаратуры. Навык чытання адносіцца да найбольш складаных псіхафізіялагічных элементаў. У ім аб'ядналіся элементы і ўласцівасці мысліцельнай і маўленчай дзейнасці. У працэс чытання ўцягваюцца валявыя якасці чытальніка, яго адчуванні, успрыманне, уяўленне, памяць, здольнасці, зацікаўленні. Комплекс уменняў і навыкаў, якія ў школе называюцца навыкам чытання, складаецца з хуткасці чытання, выразнасці, правільнасці, усвядомленасці чытання, спосабу чытання.

Чытанне – складаны псіхафізіялагічны працэс. Чытанне на першасным этапе Б. Д. Эльконін характарызаваў як працэс узнаўлення гукавой формы слоў па іх графічнай мадэлі. У складаным працэсе чытання можна выдзеліць тры асноўныя этапы:

1. Успрыманне слоў. Умець чытаць – гэта значыць умець па літарых здагадацца пра тыя словы, якія імі абазначаюцца. Чытанне пачынаецца тады, калі вучань, гледзячы на літары, аказваецца ў стане вымавіць ці ўспомніць пэўнае слова, якое адпавядае спалучэнню гэтых літар.

2. Разуменне зместу, звязанага з прачытанымі словамі.

3. Ацэнка прачытанага.

Успрыманне тэкстаў малодшымі школьнікамі не адпавядае ўспрымання сталага чытача і мае шэраг асаблівасцей. Яму ўласціва: 1) фрагментарнасць, адсутнасць цэласнасці ўспрымання тэксту; 2) слабасць абстрагуючага і абагульняючага ўспрымання; 3) залежнасць ад жыццёвага вопыту; 4) сувязь з практычнай дзейнасцю вучня; 5) ярка выражаная эмацыянальнасць і непасрэднасць, шчырасць суперажывання; 6) перавага цікавасці да зместу маўлення, а не да маўленчай формы; 7) перавага рэпрадуктыўнага ўзроўню ўспрымання.

У метадычнай літаратуры вылучаюць тры этапы фарміравання навыку чытання: 1) аналітычны, 2) сінтэтычны і 3) этап аўтаматызацыі. Аналітычны этап характарызуецца тым, што ўсе тры кампаненты працэсу

чытання ў дзейнасці чытача “разарваны”: дзеці павінны ўбачыць галосную літару, суаднесці яе са складам-зліццём, падумаць, агучыць кожны ўбачаны графічны склад. Чытанне па складах – гэта прымета таго, што вучань знаходзіцца на самым першым этапе фарміравання навыку – аналітычным. Сінтэтычны этап прадугледжвае, што ўсе тры кампаненты чытання сінтэзуюцца, г. зн. успрыманне, вымаўленне і асэнсаванне адбываюцца адначасова. На гэтым этапе вучань пачынае чытаць цэлымі словамі. Галоўнай прыкметай пераходу чытача на гэты этап з’яўляецца наяўнасць пры чытанні інтанавання. Этап аўтаматызацыі апісваецца як этап, пры якім тэхніка чытання даведзена да аўтаматызму і не ўсведамляецца чытачом. Яго інтэлектуальныя намаганні накіраваны на асэнсаванне зместу і формы твора: яго ідэі, кампазіцыі, мастацкіх сродкаў і інш.; для этапа аўтаматызацыі характэрна імкненне вучня чытаць сам сабе.

Каб дасягнуць этапа аўтаматызацыі чытання, настаўнік павінен забяспечыць у класе пэўны рэжым працы: 1) практыкаванні ў чытанні павінны быць штодзённымі; 2) падбор тэкстаў павінен адбывацца з улікам псіхалагічных асаблівасцей школьнікаў і літаратурных асаблівасцей тэкстаў; 3) настаўнікам павінна весціся сістэматычная праца па папярэджанні і выпраўленні памылковага чытання; 4) павінна быць арганізавана навучанне чытанню сам сабе.

Такім чынам, авалоданне паўнавартасным навыкам чытання для вучняў з’яўляецца важнай умовай паспяховага навучання ў школе па ўсіх прадметах, адкрывае магчымасці для разумовага, эстэтычнага і маўленчага развіцця школьнікаў.

[К содержанию](#)

Д. В. ЛАПЦКАЯ

Навуковы кіраўнік – **Г. М. Канцавая**, канд. філал. навук, дацэнт

ПРАЦА З ВЫЯЎЛЕНЧА-ВОБРАЗНЫМІ СРОДКАМІ МОВЫ НА I СТУПЕНІ АГУЛЬНАЙ СЯРЭДНЯЙ АДУКАЦЫІ

Літаратурна-мастацкія тэксты даюць шматлікія прыклады, узоры, якія дазваляюць знаёміць вучняў са стылістычным багаццем роднай мовы.

Найпрасцейшым сродкам выразнасці ў мастацкім творы з’яўляецца параўнанне. Яно сустракаецца і ў вершаваных, і ў праязічных творах. Знаёмства з параўнаннямі павінна праходзіць на такіх прыкладах, дзе прадмет, з якім параўноўваюць, добра вядомы вучням.

Каб выклікаць у вучняў карціны, вобразы, настаўнікам прапануюцца, напрыклад, такія заданні: «Уявіце сабе, як ціха-ціха ляцяць сняжынкі, абганяючы адна адну... Да чаго яны падобныя? Хто бачыў такі лёгкі снег? Рас-

кажыце». Вучні параўноўваюць снег з лёгкімі пушынкамі, з тапаліным пухам. Праца над параўнаннямі не павінна навязвацца вучням. Кожнае параўнанне толькі тады будзе ўяўляць каштоўнасць у маўленчым развіцці, калі яно нарадзілася ў свядомасці вучняў з патрэбы выразіць, перадаць яркую, уражлівую карціну.

Эпітэт – мастацкае азначэнне, якое дае яркае, вобразнае ўяўленне аб сутнасці прадмета ці з’явы, а таксама аб ацэнцы іх аўтарам: *Залатыя стужкі на бярозцы мілай* [1, с. 24]. *Маладая восень толькі прыляцела* [1, с. 24].

Эпітэты ствараюць яркую, запамінальную карціну. Вельмі важна, каб вучні зразумелі паэтычнасць вобразаў. Калі ў 1 класе вучні проста тлумачаць значэнне эпітэтаў, то ў 2–4 класах неабходна звяртаць увагу на эмацыянальна-экспрэсіўныя адценні слоў, якія выкарыстоўваюцца ў ролі эпітэтаў, на агульны, створаны імі настрой твора.

Значнай выяўленчай сілай валодае метафара. У метафары адна з’ява поўнасю прыпадабняецца да другой, падобнай да яе. Пры гэтым ствараецца яркая, паэтычная карціна: *Звоніць, скача, як дзіцятка, гэты жэўжык-ручаёк* [2, с. 73]; *Нібы хлапчук, бяжыць раўчук у госці да вясны... // Вясна ўсміхаецца, пье на полі і ў бары* [2, с. 75].

У вершаваных радках метафары разгорнуты ў цэлыя паэтычныя фразы. Ручаёк, раўчук, вясна ўспрымаюцца як жывыя асобы, яны жывуць, як людзі. Метафара – самы дзейсны троп. Найбольш разгорнутая метафара – гэта алегорыя, г. зн. такое адлюстраванне жыцця, дзе ўсё (сюжэт, дзеючыя асобы, мова) мае не прамое, а іншасказальнае значэнне. Так, напрыклад, алегорыя ў казках, байках, дзе дзейнічаюць звычайна жывёлы.

Метафарычнасць маўлення ўласціва малодшым школьнікам. Аднак з узростам вучні становяцца «рэалістамі» і паступова адмаўляюцца ад паэтычнага, казачнага ўспрымання свету.

У той жа час пачатковая школа не ставіць перад сабой мэту даць вучням тэарэтычныя звесткі аб сродках мастацкай выразнасці мовы. Уся праца носіць практычны характар і падпарадкоўваецца сістэме развіцця мыслення і маўлення.

Абагульняючы сказанае, назавём асноўныя прыёмы працы над выяўленчымі сродкамі мовы: знаходжанне ў тэксце «вобразных» слоў; тлумачэнне значэння слоў і зваротаў, знойдзеных у тэксце самімі вучнямі ці названых настаўнікам; ілюстраванне, слоўнае маляванне, узнаўленне вобраза па пытанні настаўніка: «Якую карціну ты ўяўляеш сабе?»; выкарыстанне прааналізаваных і зразумелых вобразаў у пераказе, ва ўласным апавяданні, у пісьмовым сачыненні ці пераказе; выкарыстанне прааналізаваных і зразумелых вобразаў; адпрацоўка інтанацыі, падрыхтоўка да выразнага чытання мастацкіх тэкстаў; спецыяльныя практыкаванні на падбор параўнанняў, эпітэтаў, складанне загадак і г. д.

Мова мастацкай літаратуры служыць цудоўным узорам для вучняў: на аснове чытання, аналізу, завучвання ўрыўкаў фарміруецца маўленне вучняў, развіваецца іх моўнае пачуццё, густ. Нельга, аднак, забывацца, што празмерная ўвага да дэталей мовы можа парушыць агульнае ўражанне ад мастацкага твора. Таму аналіз мастацкіх сродкаў мовы не павінен ператварацца ў галоўны від працы на ўроку літаратурнага чытання. Неабходна імкнуцца да таго, каб праца над выяўленчымі сродкамі мовы арганічна ўпляталася ў сістэму ідэйна-мастацкага аналізу твораў.

Такім чынам, праца над выяўленчымі сродкамі мовы выходзіць з-за ўвагу да слова, спрыяе разуменню адценняў яго значэння, яго схаванага іншасказальнага сэнсу, яго эмацыянальных афарбовак. Малодшыя школьнікі далучаюцца да стылістыкі мастацкага маўлення, самі авалодваючы яе найпрацейшымі сродкамі.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Жуковіч, М. В. Літаратурнае чытанне : вучэб. дапам. для 2-га кл. устаноў агул. сярэд. адукацыі з беларус. мовай навучання : у 2 ч. / М. В. Жуковіч. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2016. – Ч. 1. – 144 с.

2. Жуковіч, М. В. Літаратурнае чытанне : вучэб. дапам. для 3-га кл. устаноў агул. сярэд. адукацыі з беларус. і рус. мовамі навучання : у 2 ч. / М. В. Жуковіч. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2017. – Ч. 2. – 122 с.

[К содержанию](#)

Т. В. ЛИТВИНЮК, А. А. ФЕДОСЮК

Научный руководитель – **В. Н. Медведская**, канд. пед. наук, доцент

КУЛЬТУРА МАТЕМАТИЧЕСКОГО ЯЗЫКА И ЕЕ ВЗАИМОСВЯЗЬ С РАЗГОВОРНОЙ РЕЧЬЮ

Язык – это система условных знаков, принятых в каком-либо сообществе, обеспечивающая коммуникацию субъектов данного сообщества. Основной особенностью математического языка считается широкое использование математических символов и их объединение в формулы. Однако язык математики не сводится к символьным записям утверждений. Общеизвестно, что математика – строгая и точная наука, но мало кто воспринимает язык математики как «игру слов». У математики собственные, очень строгие правила игры со словами, которыми являются законы здравого смысла, т. е. законы формальной логики. Изучить математический язык – это значит научиться размышлять о математических объектах и связях между ними, строго соблюдая следующие требования: каждое слово должно быть наполнено конкретным содержанием, а ход мыслей – быть обоснованным и логически последовательным.

Математический язык служит для преобразования физических манипуляций с моделями в умственные действия с соответствующими понятиями, в чем основную роль играет речь.

Для сознательного усвоения знаний по математике необходимо умение логически мыслить, правильно рассуждать и анализировать. И очень важно уметь ясно, точно, кратко излагать свои мысли, правильно строить цепочки предложений. Именно на уроках математики учащийся должен привыкать к краткой, четкой и логически обоснованной речи.

Понятие «культура математической речи» рассматривается чаще всего в двух тесно взаимосвязанных аспектах. Во-первых, культура математической речи – это совокупность знаний, умений и навыков, обеспечивающих оптимальное использование средств математического языка в общении, которыми владеет отдельный человек или некоторая группа людей. Во-вторых, культура математической речи – это совокупность взаимосвязанных качеств математической речи, говорящих о ее совершенстве.

Формирование культуры математической речи у учащихся начинается при общении с учителем на уроке. Математическая речь учителя должна быть правильной, точной, логичной, уместной, выразительной, доступной и действенной.

Однако математическая речь используется не только учителями и не только для каких-то определенных научных высказываний. Часто мы используем математическую речь в повседневной жизни и даже не задумываемся над этим. Уже давно людям сложно представить жизнь и общение без таких слов, как «все», «каждый», «всегда», «некоторые», «иногда», «существует», которые в математике именуются кванторами общности и существования. Например, произнося фразу «Как же мне все надоели!», человек не задумывается о правильности данной фразы.

В данном случае под квантором «все» подразумеваются, как правило, конкретные или «некоторые» люди, ведь в противном случае человеку нужно как минимум быть знакомым с этими «всеми». С точки зрения математического языка правильнее было бы сказать «Как же мне некоторые надоели!» или «Существуют люди, которые мне надоели». Но такого рода фраза в обычном разговорном употреблении, скорее всего, требовала бы дальнейшего разъяснения (кто эти «некоторые?»), тогда как первую фразу, приняли бы без излишних уточнений или просто пропустили бы как что-то незначительное (в зависимости от контекста беседы).

Эта ситуация иллюстрирует то, что люди в большинстве случаев не соотносят математический язык и разговорную речь, а ведают эти понятия пересекающиеся и связанные друг с другом очень прочными связями. Возможно, это объясняется тем, что человек – социальное существо, и с самого раннего детства мы все слышим те или иные обороты речи,

которые в последующем употреблении не нуждаются в расшифровке или иной интерпретации, а соотносятся с конкретным понятием или ситуацией. Таким образом, говоря фразу «Как же мне все надоели!», человек никогда не подразумевает тот смысл, который вкладывает в нее математический язык.

Из сказанного выше можно сделать вывод о том, что если бы разговорная речь в сознании самих людей соотносилась бы с культурой математического языка, то речь людей была бы логически точной, однако потеряла бы всякую субъективность, став сухой и четко определяющей какое-либо понятие или действие. Потеряли бы смысл синонимы, метафоры, многозначность слова и мн. др. Однако нельзя забывать о том, что именно математический язык вносит в нашу речь конкретность и логичность и именно благодаря ему можно с точностью выразить свои мысли либо опровергнуть то или иное утверждение, сказанное в адрес какого-либо человека или его действий. Например, когда мать говорит своему ребенку «Ты никогда не моешь за собой посуду», она утверждает, что не существует ни одного случая, когда бы ребенок мыл за собой посуду, но в подавляющем большинстве ситуаций это не так. Благодаря математическому языку, ребенок может легко оспорить заявление матери, так как оно не отражает реальности и является некорректным, ведь, наверняка, были такие ситуации, когда ребенок мыл посуду за собой.

Таким образом, взаимосвязь разговорной речи и математического языка очень важна в различных сферах жизни людей, и благодаря ей решаются разного рода словесные неурядицы, которые ежедневно возникают в человеческом обществе.

[К содержанию](#)

Е. С. ЛУШНИКОВА

Научный руководитель – **М. П. Концевой**, старший преподаватель

ПРАВИЛА ЭТИКЕТА ЭФФЕКТИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ EMAIL-КОММУНИКАЦИИ

Общение по электронной почте – важная составляющая образовательной, научной и деловой коммуникации. Данная технология остается незаменимой во многих важнейших областях социальной коммуникации. Так, с 03.01.2021 в Беларуси начала работу национальная почтовая электронная система, которая позволяет пересылать заказные и простые письма в электронной форме, обеспечивая безопасность и конфиденциальность переписки. Данную услугу предоставляет Национальный почтовый оператор Республики Беларусь РУП «Белпочта». Она доступна и для

юридических, и физических лиц. Необходимо зарегистрироваться в системе с помощью сертифицированных средств выработки ЭЦП (электронной цифровой подписи), ввести данные получателя, текст письма (до 30 страниц), добавить вложение (до 10 Мб) и отправить. Все пересылки строго конфиденциальны.

Эффективность такого общения предполагает знание и выполнение соответствующих правил этикета [1]. Для образовательной коммуникации обучающегося с преподавателем наиболее существенными являются следующие аспекты:

Четкая и краткая формулировка темы письма. Она должна быть указана обязательно. По теме письма получатель решает, открывать ему письмо или нет. Тема письма преподавателю должна содержать информацию о личности и принадлежности обучающегося. По теме письма преподаватель судит о том, кто именно к нему обращается и по какому вопросу. Этому правилу удовлетворяют три обязательных компонента темы письма: номер группы; фамилия обучающегося; указание на предмет обращения. Строка темы является частью постоянной записи сообщения и может быть использована получателем сообщения, чтобы решить, куда записать ваше сообщение для дальнейшего использования.

Почта отправителя. Учебную (рабочую, деловую) переписку следует вести с почтового сервиса, который регулярно проверяется обучающимися. Данный почтовый адрес обучающегося может быть использован преподавателем для оперативной обратной связи.

Приветствие. Следует обязательно использовать личное уважительное обращение.

Обратная связь. Обучающимся следует отвечать на обращенные к ним письма преподавателей (даже просто подтверждая их получение). Исключения составляют информирования о зачете учебных работ. Отвечая на сообщения, следует сохранять только то, что надо для придания ответу необходимого для понимания ясного контекста.

Грамотность текста. Недопустимы ошибки в письмах обучающихся преподавателям (особенно в написании своей фамилии).

Информативность текста. Текст должен быть максимально кратким, четким, понятным, информативным. Лучше всего использовать информационный стиль – приемы редактирования, которые меняют подачу материала, делая его лаконичным, интересным и честным [3].

Структура письма. Следует структурировать текст письма, используя короткие абзацы, отступы, списки и другие средства повышения читабельности. Самую важную информацию следует помещать в начало сообщения, чтобы ее нельзя было пропустить. Желательно использовать всту-

питательные заявления в качестве краткого изложения наиболее важного содержания и всегда придерживаться одной темы.

Вложения. Прикрепленные файлы должны иметь имена, которые позволят получателю идентифицировать их отправителя и содержание. Следует учитывать оптимальный формат отправляемых в качестве вложений файлов (*.docx, *pdf и др.).

Конфиденциальность. Каждое электронное сообщение сохраняется навсегда, может быть прочитано любым человеком и использовано против автора. Следует учитывать, кто может прочитать ваше сообщение и как это может быть сделано. Для учебной (рабочей, деловой, общественной) переписки лучше использовать отдельный почтовый ящик.

Список использованной литературы

1. Начала работу Национальная почтовая электронная система [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://habr.com/ru/company/itsoft/blog/546490/>. – Дата доступа: 11.02.2021.

2. E-Mail Etiquette [Electronic resource]. – Mode of access: https://www.e-education.psu.edu/styleforstudents/c7_p2.html. – Date of access: 11.02.2021.

3. Ильяхов, М. Знакомство с информационным стилем [Электронный ресурс] / М. Ильяхов. – Режим доступа: <https://maximilyahov.ru/hello/>. – Дата доступа: 11.02.2021.

[К содержанию](#)

А. В. МАЛАЯ

Научный руководитель – **В. В. Шималов**, канд. биол. наук, доцент

АКТИВИЗАЦИЯ ПОИСКОВОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПУТЕМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДА ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Современные учащиеся должны владеть умениями и навыками исследовательского поиска, творческой деятельности, а также быть самостоятельными и активными субъектами обучения. Активизации поисковой активности учащихся, творческому применению полученных знаний способствует метод проектной деятельности.

Как отмечает Т. А. Ковальчук, проектная деятельность как метод – это совокупность учебно-познавательных приемов, которые позволяют решить ту или иную проблему в результате самостоятельной деятельности учащихся с обязательной презентацией ее результатов [1].

Н. И. Запрудский определил метод проектов как систему учебно-познавательных приемов, которые позволяют решить ту или иную

проблему в результате самостоятельных и коллективных действий учащихся и обязательной презентации результатов их работы [2].

Согласно Е. Н. Землянкой, проектная деятельность оказывает значимое влияние на формирование у младших школьников исследовательских, оценочных, информационных, презентационных, рефлексивных, менеджерских умений и умения социального взаимодействия [3].

Учебный предмет «Человек и мир» предоставляет большие возможности для использования метода проектов в процессе обучения. В период педагогической практики (сентябрь – октябрь 2020 г.) нами был изучен опыт педагогов ГУО «Средняя школа № 22 г. Бреста» с целью выявления степени реализации проектной деятельности по предмету «Человек и мир». Были изучены проекты «Животные нашего леса», «Жизнь птиц зимой», «Мир растений на подоконнике», «Кто такие микробы?», «Овощи – вкусные и полезные продукты». В ходе беседы с учителями выяснилось, что они часто используют в работе с учащимися по предмету «Человек и мир» исследовательские задания, проводят опыты, экскурсии, внеклассные мероприятия, экологические игры. Учащиеся, которых заинтересовала та или иная тема, имеют возможность под руководством учителя провести исследования, которые становятся основой для создания проектов.

По нашему мнению, метод проектов способствует стимулированию в обучении интереса младших школьников к изучаемому материалу, познавательной деятельности, обеспечивает сочетание теории и практики для решения конкретных проблем окружающей действительности, содействует развитию самостоятельности, творческих способностей учащихся, создает условия для самореализации личности, формирования положительных личностных качеств. В ходе выполнения исследовательских проектов у младших школьников формируются такие положительные качества личности, как любознательность, самостоятельность, организованность, ответственность, трудолюбие, дисциплинированность.

Список использованной литературы

1. Ковальчук, Т. А. Проектная деятельность в обучении и воспитании младших школьников / Т. А. Ковальчук // Печатк. навучанне: сям'я, дзіц. сад, шк. – 2010. – № 2. – С. 23–29.
2. Запрудский, Н. И. Современные школьные технологии – 2 / Н. И. Запрудский. – Минск : Сэр-Вит, 2010. – 256 с.
3. Землянская, Е. Н. Учебные проекты младших школьников / Е. Н. Землянская // Нач. шк. – 2005. – № 9. – С. 55–59.

[К содержанию](#)

В. С. МАЦВЯЕНКА

Навуковы кіраўнік – **М. І. Сянкевіч**, старшы выкладчык

ЛАГІЧНЫЯ І ПСІХАЛАГІЧНЫЯ ПАЎЗЫ І ПРАВІЛЫ ІХ ПАСТАНОЎКІ

Рыхтуючыся да выразнага чытання мастацкага твора, неабходна выявіць і засвоіць логіку думкі і дзеяння ў кожным эпізодзе, у кожнай фразе.

Найменшая інтанацыйна непадзельная сэнсавая адзінка фразы – *маўленчы такт*. Яго трэба чытаць злітна і інтанацыйна цэласна. На маўленчыя такты тэкст падзяляецца паўзамі. *Паўза* – гэта прыпынак у чытанні, працягласць якога залежыць ад зместу тэксту і ад таго, як успрыняў яго сэнсавую сутнасць выканаўца. Паўзы бываюць сінтаксічныя, лагічныя і псіхалагічныя.

Лагічныя паўзы не заўсёды звязаны са знакамі прыпынку, а залежаць ад сэнсу асобных слоў і частак сказа. Лагічныя паўзы звычайна бываюць перад словам, на якое падае лагічны націск ці пасля яго. Напрыклад: *Над возерам (...) загарэлася яркая вясёлка*. Пасля акалічнасці *над возерам* няма знака прыпынку, а пастаноўка лагічнай паўзы неабходная, каб аддзяліць маўленчыя такты.

Лагічныя паўзы дапамагаюць перадаць змест твора, які чытаецца. За час, пакуль доўжыцца паўза, чытальнік мае магчымасць паглыбіцца ў сэнс твора, а слухачы – асэнсаваць пачутае. Да таго ж прыпынкі дапамагаюць выканаўцу адчуць рэакцыю аўдыторыі, скарэктываць чытанне ў адпаведнасці з яе настроем. Працягласць паўз залежыць як ад эмацыянальна-інтанацыйнай напоўненасці твора, так і ад асобы самога выканаўцы. Аднак трэба памятаць, што занадта зацяжныя паўзы стамляюць, расхалоджваюць аўдыторыю, а празмерна кароткія патрабуюць напружанай працы думкі слухачоў, што ўласціва далёка не ўсім.

Па працягласці вылучаюць кароткія паўзы, паўзы першай даўжыні і паўзы другой даўжыні. Першыя з іх звычайна ставяцца ў канцы вершаванага радка, які не заканчваецца ніякім знакам прыпынку. Паўзы ў канцы вершаванага радка падкрэсліваюць рытмічнасць. Іх звычайна так і называюць – *рытмічнымі* або *вершаванымі*. Рытмічныя паўзы не працяглыя. Інтанацыя павінна размяркоўвацца па ўсім сказе, а не па радку. Неабходна ўлічваць перанос вершаваных радкоў. Калі сэнс твора патрабуе зліцця аднаго радка з другім (з часткай другога радка), то ў канцы папярэдняга радка можна паставіць знак “+”.

Паўза першай даўжыні (*раз і*), як правіла, ставіцца на месцы косак. Паўза другой велічыні (*раз і, два і*) ставіцца звычайна на месцы іншых знакаў прыпынку, калі стык фраз супадае са стыкам сказаў ці абзацаў.

Псіхалагічная паўза – перапынак у чытанні, выкліканы эмацыянальнай узрушанасцю і ўсхваляванасцю, што ўзнікаюць у чытальніка ад суперажывання з’яў і падзей, якія знайшлі сваё адлюстраванне ў творы. Сярод псіхалагічных паўз вылучаюць паўзы прыпамінання, паўзы замоўчвання і паўзы напружання.

Паўзы прыпамінання (падбор патрэбнага слова) надаюць выкананню характар імправізацыі, але злоўжыванне імі стварае ўражанне знарочыстасці (наўмыснасці).

Паўзы замоўчвання, як правіла, задаюцца аўтарам у выглядзе шматкроп’я (іншы раз працяжніка), і задача чытальніка – напоўніць іх псіхалагічным зместам.

Паўзы напружання найбольш актыўныя і змястоўныя: чытальнік робіць прыпынак для таго, каб наступным тэкстам здзівіць, уразіць слухачоў.

Звычайна псіхалагічныя паўзы служаць для аддзялення частак твора, якія адрозніваюцца настроем, эмацыянальным станам герояў і інш. Яны залежаць ад кантэксту.

Псіхалагічным паўзам блізкія паўзы *фізіялагічныя*, якія дыктуюцца не перажываннем, а фізічным станам героя. Хворы, немалады чалавек, чалавек, які запыхаўся, іншы раз робяць частыя, нелагічныя паўзы. Адпаведна і выканаўца можа імправізаваць ускладненае, перарывістае маўленне персанажа. У тэксце такія паўзы звычайна адзначаны шматкроп’ем.

Падсумоўваючы, яшчэ раз заўважым, што ў кожным разе працягласць паўз залежыць ад зместу тэксту і ад таго, як зразумеў чытальнік аўтарскую задуму.

[К содержанию](#)

М. І. НІЧЫПОРЧЫК

Навуковы кіраўнік – Г. М. **Канцавая**, канд. філал. навук, дацэнт

РОЛЯ ВЫРАЗНЫХ СРОДКАЎ МОВЫ Ў ФАРМІРАВАННІ КАМУНІКАТЫЎНАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ МАЛОДШАГА ШКОЛЬНІКА

Праблема камунікатыўнага развіцця малодшых школьнікаў – адна з самых важных сёння ў арганізацыі адукацыйнага працэсу ў пачатковай школе. Культура вуснага і пісьмовага маўлення адыгрывае ў навучанні беларускай мове ў сучаснай школе асноватворную ролю, фарміруючы тыя навыкі, якія ў далейшым будуць неабходныя вучням на наступных прыступках навучання.

Камунікатыўная кампетэнцыя – гэта веды, уменні і навыкі, неабходныя для разумення чужых і спараджэння ўласных праграм маўленчых

паводзін, адэкватных мэтам, сферам, сітуацыям зносін. Камунікатыўная кампетэнцыя ўключае ў сябе “веданне асноўных маўленчых паняццяў – стылі, тыпы маўлення, пабудова апісання, апавядання, разважання, спосабы сувязі сказаў у тэксце, уменні і навыкі аналізу тэксту і, нарэшце, уласна камунікатыўныя ўменні – уменні і навыкі маўленчых зносін у дачыненні да розных сфер і сітуацый зносін, з улікам адрасата, стылю” [1, с. 44].

Развіццё камунікатыўнай кампетэнцыі вучняў прадугледжвае авалоданне нормамі словаўжывання, сістэматычную працу па ліквідацыі з маўлення школьнікаў слоў-паразітаў і жарганізмаў. Таксама задача фарміравання камунікатыўнай кампетэнцыі дыктуе неабходнасць працы па выпрацоўцы ўмення правільна і дарэчна выкарыстоўваць словы і фразеалагізмы, умення адбіраць моўныя сродкі для дакладнага выражэння сэнсу выказвання, для разумення асноўнай думкі мастацкага тэксту і вобразных сродкаў, якія выкарыстоўваюцца ў ім.

Развіццё культуры маўлення вучняў уключае ў сябе і працу над выразнымі сродкамі мовы – тропамі. Праца над выразнасцю маўлення, якую можна арганізаваць практычна ў межах вывучэння любой тэмы, развівае ў вучняў моўнае чуццё, інтуіцыю і вобразнае мысленне.

Сярод асноўных відаў тропаў вылучаецца вобразны сродак, пры дапамозе якога аўтары паэтычных твораў падкрэсліваюць і канкрэтызуюць ўласцівасці і прыметы з’яў, якія імі адлюстроўваюцца, – эпітэт. Эпітэты надаюць мастацкаму тэксту яркую выяўленчасць. Напрыклад, падбор абазначэнняў колераў адыгрывае істотную ролю ў канструяванні свету мастацкага твора, так як характар выкарыстання эпітэтаў-каларонімаў у вершах адлюстроўвае своеасаблівасць “каляровага” бачання паэта.

Разгледзім мастацкі тэкст, які можна выкарыстаць на ўроках беларускай мовы ў пачатковай школе. Аналіз верша прадугледжвае не толькі засваенне ведаў, звязаных з эпітэтамі, але і вывучэнне розных аспектаў прыметніка як часціны мовы, а таксама развіццё культуры маўлення малодшых школьнікаў.

Залатыя стужкі
на бярозцы мілай.
Адлятаюць птушкі
ў далёкі вырай.

І вятры крутыя
гучна загамоняць,
воблакі густыя
неба запалоняць.

А пакуль што – просінь
між аблокаў белых.
Маладая восень
толькі прыляцела (В. Жуковіч).

Пасля прачытання верша можна прапанаваць наступныя пытанні: Які настрой паэт перадаў у гэтым вершы? Ці ўсюды ён аднолькавы? Якія радкі

Ў гэтым вершы з'яўляюцца найбольш яркімі? У якіх радках паэт называе прыметы позняй восені? Які настрой яны выклікаюць у вас? Знайдзіце словы, якія апісваюць бярозку, вятры, аблогі, восень, паспрабуйце замяніць іх іншымі і адчуйце, як змяніўся верш.

У ходзе аналізу верша малодшых школьнікі пераконваюцца, што эпітэт дае вобразнае ўяўленне аб прадмеце і перадае адносіны аўтара да таго, што ён адлюстроўвае.

Такім чынам, праца над вобразнымі сродкамі мовы ў пачатковай школе дапамагае фарміраваць камунікатыўную кампетэнцыю малодшых школьнікаў, становіцца інструментам развіцця культуры маўлення вучняў.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Ипполитова, Н. А. Текст в системе обучения в школе / Н. А. Ипполитова. – М. : Флинта : Наука, 2008. – 176 с.

[К содержанию](#)

И. Д. НОВИК

Научный руководитель – **М. П. Концевой**, старший преподаватель

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ WORDBIT В УСВОЕНИИ ЭТИКЕТНОЙ ЛЕКСИКИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Доказано, что учащиеся чувствуют себя более мотивированными, когда в их задачи входит использование технологических гаджетов. Более того, мобильные телефоны становятся все более незаменимым повседневным инструментом в школах, предлагая множество возможностей для использования в процессе обучения. Несмотря на организационно-правовые ограничения, многие учителя и ученики поддерживают применение мобильных гаджетов в образовательных целях [1].

В изучении иностранных языков обучающиеся сталкиваются с проблемой пополнения лексики, что является неотъемлемой частью успешного изучения иностранного языка. Android-приложение WordBit позволяет сформировать и закрепить лексический навык с помощью всех органов чувств. WordBit (<http://bit.ly/enruwordbit>) можно бесплатно скачать на платформе Google Play и установить на смартфон.

WordBit блокирует экран смартфона, а кодом для разблокировки является мини-задание на изучаемом языке, что помогает пользователю учить слова, небольшие фразы и грамматические правила. Каждый раз, когда пользователь хочет проверить новое уведомление или просто получить доступ к любому приложению, WordBit попросит учащегося ответить на вопрос из словарного запаса. При использовании приложения следует

выбрать уровень обучения, категорию слов, режим обучения. Приложение подходит для любого уровня (от базового «A1» до продвинутого «C1»). Уровень должен быть выбран пользователем во время настройки. Другой вариант – перейти в тестовый режим, чтобы попрактиковаться в изученном контенте. Можно комбинировать оба режима одновременно. В теме для начинающих все слова показываются вместе с тематической иллюстрацией, что реализует дидактический принцип наглядности и повышает эффективность усвоения лексики. Для многих слов приводятся примеры в предложении, формы слова во множественном числе, неправильные глаголы и т. д. Чтобы не перегружать учащегося информацией, эти дополнительные материалы отображаются только в специальном режиме.

Кроме этого, все слова в данном обучающем приложении озвучены и можно услышать их правильное произношение на английском языке или других иностранных языках (немецком, французском, испанском, корейском, иврите). Во время обучения полезно отмечать слова, которые уже полностью или частично усвоены учащимся или еще ему не знакомы. Те слова, которые пользователь не усвоил, будут показываться ему повторно и чаще других, пока он не отметит их как уже изученные. Также WordBit предлагает игровой вариант изучения лексического материала через викторину, flash-карты и слайды, что делает обучение более занимательным. Имеется 16 различных цветовых тем для улучшения восприятия материала. WordBit позволяет делиться достигнутыми успехами в популярных социальных сетях: Twitter, Facebook, WhatsApp, Hangouts и Messenger. База лексических данных WordBit включает более 1 млн слов (в том числе лексику, используемую на экзаменах IELTS, TOEFL и SAT). Слова и наиболее частотные фразы, используемые для различных ситуаций, сгруппированы в соответствующие тематические наборы. Для изучения коммуникативной лексики можно использовать тематику «Для общения». WordBit реализует возможности поиска слова, выбора задания, повторения изученного материала и звукового воспроизведения слов. Имеется ряд ограничений: отсутствие вариативности учебного материала, практического применения материалов, возможности редактировать и пополнять лексические базы.

Опрос среди студентов, использующих данное приложение, показал, что 52 % обучающихся удовлетворены его работой; 24 % пользователей не понравилось то, что приложение включается не только на экране блокировки, поэтому иногда мешает [2]. Отсутствие возможности управлять режимом запуска WordBit не позволяет реализовать интервальный подход в усвоении лексики иностранного языка.

WordBit может стать эффективным инструментарием для самостоятельного изучения слов в контексте элективного, неформального и информального образования обучающихся разного возраста и уровня подготовки.

Список использованной литературы

1. The Use of the WordBit Application to Increase English Vocabulary [Electronic resource] / W. Yumisaca [and etc]. – Mode of access: <https://revistas.pucese.edu.ec/ICDEL/article/download/495/411/1331>. – Date of access: 06.02.2021.

2. Павловская, Д. О. Отбор интернет-ресурсов для формирования лексических навыков [Электронный ресурс] / Д. О. Павловская. – Режим доступа: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=39194810>. – Дата доступа: 06.02.2021.

[К содержанию](#)

А. А. ОГИЕВИЧ

Научный руководитель – М. П. Концевой, старший преподаватель

ТОКСИЧНОСТЬ ИГРОВОГО КОМЬЮНИТИ

Слово «токсичность» (от греч. *toxikon* – отравляющее) в контексте игровых коммуникаций высокочастотно и употребляется в переносном значении [1]. Круг метафор со словом *токсичный*, в рамках которых дескриптивное значение нередко теряется, очень широк: токсичное поведение, токсичный человек, токсичные отношения, токсичная тактика, токсичная атмосфера, токсичные комментарии, токсичные эмоции, токсичное фото, токсичный выбор и др. Все они относятся к сфере межличностных отношений и характеризуются как нечто деструктивное, разрушающее, вызывающее представление о постоянном отравляющем воздействии одного из элементов комьюнити на другие и на всю ситуацию в целом. Токсичность существенно влияет на психоэмоциональное состояние участников игровых сообществ и игровой результат, что имеет ключевое значение в киберспорте. Токсичность часто используется в манипулятивных стратегиях, поэтому ей уделяется пристальное внимание. Исследование ADL установило игры с самыми токсичными комьюнити [2]. Рейтинг токсичных игр выглядит таким образом (измерялось в процентном отношении число игроков, которые подвергались оскорблениям, угрозам и преследованиям в игре): Dota – до 79 %, Counter-Strike: Global Offensive – до 75 %, Overwatch – до 75 %, PlayerUnknown’s Battlegrounds – до 75 %, League of Legends – до 75 %. Однако подобные критерии допустимы только в первом приближении для узкого круга задач исследований. Слово *токсичность* используется для описания любого объекта (отношения, процесса, свойства), если участник (наблюдатель) ситуации считает, что его воздействие свидетельствует о некотором неблагополучии отношений. Следует различать токсичность вне игры и во время игры, в отношении различных игровых компонентов, связей, форм проявления и метрик. Для глубокого понимания проблемы используются средства объективного

контроля игрового комьюнити, в том числе на основе технологий искусственного интеллекта. Так, Clutch.win опубликовал рейтинг самых токсичных игровых сообществ, созданных с помощью технологии машинного обучения IBM [3]. Список был составлен путем обработки более 1,3 млн комментариев Reddit из 100 самых популярных игровых подразделов. В данном рейтинге игровые сообщества ранжируются по различным метрикам токсичности, в том числе по ненависти к личности, оскорблениям, непристойностям. Одним из наиболее токсичных считается комьюнити игры Dota 2, где опытные пользователи не прощают даже малейших ошибок новичкам, что сказывается на сокращении игрового сообщества. Для преодоления токсичности в игровых комьюнити используется различный инструментарий: внутриигровые жалобы (репорты), приоритеты (статусы), предупредительные письма перед блокировкой (баном). Считается, что возможность отправить жалобу на игрока позволила улучшить игровой процесс.

Развернутый анализ токсичности игровых сообществ возможен на основе структурированной оценки, которая может включать субъект оценки, объект оценки, саму оценку, основания оценки. В этом случае слово *токсичность* может быть охарактеризовано как оценочный предикат, объект оценки коммуникативной ситуации, психологического состояния участников коммуникации, как подвергающийся воздействию субъект коммуникации, как целевая аудитория восприятия оказываемого воздействия. Такая структура позволяет отразить различные ситуации использования слова *токсичность*, в том числе когда токсичным (оказывающим деструктивное воздействие на коммуникативные отношения) является само внимание к токсичности, которое используется в манипулятивных целях. Это может быть на уровне констатации «токсичных отношений» там, где их нет вовсе, или на уровне манипулирования отношениями, под видом преодоления несуществующей проблемы. Метафора «токсичности» является свидетельством соотнесения человека с неодушевленным объектом, а это должно стать предметом рассмотрения и научного анализа.

Список использованной литературы

1. Казимянец, Е. Г. Ужели слово найдено... (О лингвистических характеристиках и причинах популярности «слова года» токсичный) / Е. Г. Казимянец // Slavistica Vilnensis. – 2019. – Vol. 64 (1). – P. 144–155.
2. Hate, Harassment and Positive Social Experiences in Online Games [Electronic resource] // Anti-Defamation League. – Mode of access: <https://www.adl.org/media/13139/download>. – Date of access: 22.02.2021.
3. ИИ выявил самые токсичные сообщества в онлайн-играх [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://mmo13.ru/news/post-12271>. – Дата доступа: 22.02.2021.

[К содержанию](#)

М. А. ОЛЕШКО

Научный руководитель – **Ю. А. Копцова**, старший преподаватель

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ РЕЧИ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

С началом и формированием общественной и трудовой деятельности людей происходит развитие сознания в историческом процессе. Именно потребность в сотрудничестве способствовала порождению общения между людьми словесным способом. Люди могут передать опыт, который накапливается поколениями, оказывать воздействие друг на друга благодаря языку. Цель действий человека концентрируется в слове. Слова, обладая способностью фиксировать закономерности, законы и принципы, могут быть выявлены в прикладной деятельности. Человек является как субъектом деятельности, так и субъектом общения благодаря речи [1].

Особенности формирования речи в онтогенезе рассматривались дефектологами, педагогами, психологами, лингвистами. В работах Л. С. Выготского, С. Л. Рубинштейна, Г. Л. Розенгарт-Пупко речевая деятельность изучалась с различных позиций. Лингвисты (С. Н. Цейтлин, Н. И. Лепская, А. Н. Гвоздев, А. М. Шахнарович) определили последовательность формирования детской речи.

Многие родители оценивают речевое развитие ребенка только по критерию «правильность звукопроизношения». Данный подход является заблуждением, так как именно способность ребенка своевременно использовать свой лексический запас в общении с окружающими, используя при этом различные типы предложений, является признаком становления речи. Сам процесс усвоения языка протекает динамично, словарный запас младшего школьника может составлять 2000 слов. Если брать во внимание дошкольный период, то наблюдается становление фонетической стороны речи, овладение умением воспроизводить слова различной звукозаполненности и слоговой структуры.

В период школьного обучения данный навык является необходимым условием усвоения грамоты. Исследователями доказано, что речь детей связана с конкретной наглядной ситуацией общения. Она носит ситуативный характер в диалоге, способствует развитию самостоятельности у ребенка. Создаются все условия для его потребности в выражении собственного замысла во время выполнения упражнений. Таким образом возникает связанная контекстная речь. Усвоение грамматических форм и раскрытые высказывания выступают как средства овладения монологической речью у детей младшего школьного возраста. Отечественные ученые отмечают,

что на седьмом году жизни ребенка доступен такой вид монологической речи, как рассуждение. Высказывания детей-шестилеток информативные и достаточно распространенные, в них имеет место определенная логика изложения. В рассказах встречаются сцены и происшествия, которых в реальности не было.

Навыки монологической речи формируются в условиях процесса обучения, который носит целенаправленный характер. К таким условиям относятся: 1) ситуации, в которых возникает необходимость употреблять монологические высказывания; 2) усвоение синтаксических средств построения развернутого сообщения; 3) соблюдение контроля и самоконтроля в речевой деятельности.

Следует подчеркнуть, что лингвисты (Л. П. Федоренко, А. Г. Зикеев, К. В. Комаров) отмечают важность усвоения детьми младшего школьного возраста предложений различной структуры для развития связной развернутой речи. В школьный период обучения дети способны сознательно усваивать правила грамматики, что дает толчок для формирования письменной речи [2].

Д. Б. Эльконин в своих исследованиях показал сложную взаимосвязь письменной речи не только с устной, но и с мышлением, воображением, внутренней речью и вниманием. Именно развитие письменной речи в начальной школе в большей мере определяет развитие мышления. Освоение конструкций письменной речи во многом определяет структурные формы мышления. Письменная речь – совершенно особая речевая функция, требующая для своего развития хотя бы минимальной сформированности высокой ступени абстракции по отношению к предметному миру и развивающая процессы абстракции по мере своего формирования [3].

Таким образом, развитие речи ребенка – это многогранный, сложный и длительный процесс. Дети не могут сразу овладеть словоизменением и словообразованием, лексико-грамматическим строем. Онтогенез языковой способности представляет собой взаимодействие процесса общения ребенка и взрослых и процесса развития предметной и когнитивной деятельности.

Список использованной литературы

1. Губарева, Г. А. Общая психология : пособие / Г. А. Губарева, Н. С. Зубарева. – Брест : БрГУ, 2019. – 146 с.
2. Левонюк, А. Е. Психолингвистика : учеб.-метод. комплекс / А. Е. Левонюк. – Брест : БрГУ, 2019. – 200 с.
3. Асмолов, А. Г. Роль письменной речи в интеллектуальном и личностном развитии младших школьников / А. Г. Асмолов, А. В. Цветков // Мир психологии. – 2005. – № 2. – С. 217–222.

[К содержанию](#)

А. А. ОМЕЛЬЯНЧУК

Научный руководитель – **В. И. Сенкевич**, доктор филол. наук, профессор

ФОРМИРОВАНИЕ ТЕКСТОВЫХ УМЕНИЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Основы знаний, которые закладываются в начальной школе, совершенствуются на протяжении всей жизни человека. Чтобы грамотно высказывать свои мысли, младший школьник должен владеть определенными умениями и навыками, которые являются общими и для учащихся начальных классов, и для взрослого человека [1].

Особое внимание на уроках русского языка в начальной школе уделяется развитию связной речи. При изучении всех разделов русского языка младшие школьники работают с текстом, так как изучение языковых явлений подводит их к новому уровню в овладении средствами общения [2, с. 3].

Работа по формированию текстовых умений учащихся I ступени общего среднего образования многогранна. Учить может не только педагог, но и сами школьники друг друга. Рекомендуются применять совместные формы работы, работы в парах (при выявлении ошибок, проверке текста): ученики могут посоветоваться друг с другом, высказать свое аргументированное лингвистическое убеждение. Трудные вопросы обсуждаются всеми учащимися. Учитель принимает участие в обсуждении, если у школьников не получилось найти правильное решение самостоятельно.

Младшие школьники за время обучения осваивают разные виды письменных работ, предусмотренных программой для начальной школы. Текстовые умения учащихся формируются последовательно: например, сначала школьники пишут подробное изложение, а позже сжатое. Успехов в этой работе можно достичь посредством применения комплексных методов, комбинирующих разнообразные виды деятельности (рисование, речь, игру), используя вышеназванные направления работы педагога на уроках русского языка.

Основной метод работы с текстом в ходе формирования у учащихся младшего школьного возраста текстовых умений – это анализ текста. К аналитическим умениям относится анализ компонентов текста в зависимости от направленности формируемого умения и определенных задач, стоящих перед учителем на каждой конкретной стадии обучения. Это следующие задания: озаглавливание текста (придумать заголовки либо выбрать название из ряда возможных и др.); выявление темы и главной мысли текста; составление плана, вопросов к тексту; выявление приемов соединения предложений и частей текста; установление стиля, жанра, типа текста; выявление места языковых средств в процессе передачи содержания текста и др. [3, с. 13–15].

Анализ исходного текста развивает у младших школьников умения продуктивно создавать собственные тексты, а именно: умение раскрывать тему и главную мысль текста; умение собирать и группировать материал к высказыванию по такому источнику, как книга; умение продумывать и создавать высказывание, основываясь на задаче, теме, главной мысли; умение создавать монологические высказывания различных функционально-смысловых типов и др.

Любое новое упражнение должно быть связано с предыдущими и готовить младших школьников к последующим.

Таким образом, в результате целенаправленной работы учителя по формированию основных текстовых умений повышается общая культура учащихся начальных классов, происходит определенная социальная адаптация младших школьников к условиям окружающей действительности.

Список использованной литературы

1. Лосева, Л. М. Как строится текст / Л. М. Лосева. – М. : Просвещение, 1980. – 96 с.
2. Ипполитова, Н. А. Текст в системе обучения русскому языку в школе : учеб. пособие / Н. А. Ипполитова. – М. : Флинта : Наука, 1998. – 176 с.
3. Ладыженская, Т. А. Текстовые умения. Как им учить? / Т. А. Ладыженская, Н. В. Ладыженская // Нач. шк.: до и после. – 2005. – № 5. – С. 13–15.

[К содержанию](#)

В. Р. ПЛЕШКО

Научный руководитель – **А. Н. Сендер**, доктор пед. наук, профессор

СОЧИНЕНИЕ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Развитие речи учащихся – одна из важнейших задач начальной школы. Работа по развитию речи проводится с первых дней обучения в школе, в том числе и на уроках математики, на которых учащиеся изучают математический язык, знакомятся с его компонентами.

Младшие школьники обычно пишут сочинения на уроках русского языка. Однако этот вид творческих работ может использоваться и в обучении математике. Сочинение предполагает использование языка с целью описания содержания математических понятий, смысла терминов или символов, их происхождения, свойств математических объектов, операций. Среди сочинений на математические темы можно выделить сочинения-описания, сочинения-повествования, сочинения-сказки, сочинения-загадки.

Целью *сочинений-описаний* является раскрытие признаков, свойств того или иного математического объекта или явления, описание акта мате-

математической деятельности. Такие сочинения могут быть направлены на выявление общих и отличительных свойств объектов или процессов. Целью сочинений-описаний актов математической деятельности является описание алгоритма выполнения какого-то действия, например: «Как построить отрезок?», «Как решить задачу?», «Как решить уравнение?» и т. п.

Сочинения-описания могут быть основаны на наблюдениях учащихся, на их личных впечатлениях или на анализе литературы.

Приведем пример сочинения-описания «Треугольник»: «Треугольник – это геометрическая фигура. Она состоит из трех отрезков, которые соединены между собой. Точки соединения отрезков называются вершинами треугольника. Их можно обозначать буквами А, В, С и др. В треугольнике есть три угла».

Сочинения-повествования рассказывают о каких-либо событиях в математике, представляют собой словесное изложение актов математической деятельности и т. п. Они могут быть реферативного типа или основанными на личном опыте учащихся. Учащимся можно предлагать темы, связанные с историей возникновения математических понятий и их терминов или символов («Как возникло название ...?», «Как возник знак ...?», «Как люди научились считать?» и др.).

Сочинения-сказки – наиболее интересный вид сочинений на уроках математики, способствующий развитию творческих способностей, речи, воображения, фантазии учащихся, а также их интереса к математике. Написание математических сказок требует глубокого анализа смысла математических понятий, так как по ходу сказки необходимо описать героев (геометрические фигуры, числа, цифры и др.), назвать их существенные свойства, подумать, как они могут в дальнейшем трансформироваться. Например, треугольник может изменить форму, название, пройти приключения, связанные с процессом нахождения значений его величин (площади, периметра и т. п.). С числами могут производиться сказочные арифметические действия, изменение «внешнего вида» (цифрового обозначения). К сочинениям-сказкам можно также отнести сказочные версии происхождения математических понятий и их обозначений.

В *сочинениях-загадках* описывается математический объект, указываются его существенные свойства, по которым данный объект можно узнать, назвать его термин или символ. Для этого учащемуся после выделения существенных свойств описываемого понятия или математического объекта необходимо дать словесную характеристику, не называя самого объекта. Такого типа сочинение может быть построено как в форме описания («Это число есть и у собаки, и у кошки, и у стула, а у человека его нет. Но когда человек был еще маленьким, у него тоже было это число. Оно состоит из двух одинаковых чисел»), так и в форме сказки («Жило-

было одно число. Решило оно изменить свою внешность. Пошло в салон красоты и объяснило, как оно хочет выглядеть. Работники салона красоты сказали, что для этого числу достаточно приподнять шляпу и надеть пояс. Какое число пришло в салон красоты и как оно хотело выглядеть?»).

Предложенные формы работы ориентированы на развитие творческих способностей учащихся, их воображения, математической речи, на формирование у младших школьников положительных эмоций в изучении математики, на активизацию их познавательной деятельности.

[К содержанию](#)

Д. А. РАДЗИНА

Навуковы кіраўнік – **У. В. Шымалаў**, канд. біял. навук, дацэнт

АКТЫВІЗАЦЫЯ ПАЗНАВАЛЬНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ ПРЫ ВЫВУЧЭННІ БЛОКА “МАЯ РАДЗІМА – БЕЛАРУСЬ”

Змястоўны блок «Мая Радзіма – Беларусь» вивучаецца ў 4 класе і з’яўляецца часткай кампанента «Чалавек і грамадства» ў вучэбным прадмеце «Чалавек і свет».

Для дасягнення абазначанай мэты настаўнікі на ўроках вырашаюць комплекс задач, накіраваных не толькі на актуалізацыю эмацыянальна-каштоўнаснай сферы вучняў, выпрацоўку ў іх спосабаў набыцця інфармацыі з розных крыніц, але і на фарміраванне кампетэнцый, якія звязаны з засваеннем вучнямі культурна-гістарычнай спадчыны Беларусі, звестак аб дзейнасці і творчасці выдатных асоб.

Актыўныя прыёмы работы на ўроку спрыяюць свядомаму засваенню зместу сюжэтных апавяданняў, размешчаных на старонках падручніка, лакалізацыі гістарычных падзей у часе і прасторы з дапамогай картасхем і стужкі часу, аднаўленню зместу паняццяў пры дапамозе гістарычнага слоўніка, характарыстыцы дзейнасці ці творчасці гістарычных асоб, успрыманню і перапрацоўцы вобразна-нагляднай інфармацыі, пададзенай у падручніку з дапамогай мастацкіх сродкаў.

Адным са структурных раздзелаў вучэбнай праграмы з’яўляецца раздзел “Гісторыя Беларусі ў паданнях, імёнах і падзеях”, які змяшчае гісторыка-краязнаўчы матэрыял. Вывучэнне гісторыі нашых продкаў з дапамогай паданняў садзейнічае развіццю пазнавальнай цікавасці вучняў і засваенню зместу вучэбнага матэрыялу з улікам актывізацыі эмацыянальнай сферы асобы.

Разгледзім некаторыя прыёмы актывізацыі пазнавальнай дзейнасці школьнікаў, якія можна выкарыстоўваць пры вивучэнні прадмета “Чала-

век і свет”. Адзін з такіх прыёмаў – выкарыстанне гексаў, або шасці-вугольнікаў, выразаных з паперы ці пластыку (гексаганальнае, ці шасці-вугольнае, навучанне). Інфармацыя па тэме ўрока на гексах можа быць напісана, намалявана, раздрукавана. Складаючы з набору гексаў малюнак (пазл), вучні ўстанаўліваюць лагічную сувязь паміж тымі карткамі, якія сутыкаюцца сваімі бакамі, і гэтыя сувязі становяцца бачнымі. Кожнае паняцце, запісанае на асобным гексе, можа быць звязана з іншымі. Вучні могуць некалькі разоў перакладаць карткі, каб паказаць глыбокае разуменне засвоенага матэрыялу. Колькасць гексаў не перавышае 5–7. Напрыклад, пры вывучэнні тэмы “Князёўна з трыма імёнамі” можна прапанаваць наступныя гексы: полацкі князь Рагвалод, Рагнеда (Гарыслава, Анастасія), кіеўскі князь Яраполк, наўгародскі князь Уладзімір, Ізяслаў, Заслаўе. Пры вывучэнні тэмы “Ефрасіння Полацкая” можна выкарыстоўваць гексы са словамі Полацк, Прадслава (Ефрасіння), Сафійскі сабор, школа для дзяўчынак, крыж, Спаса-Ефрасіннеўская царква.

Адным з гульнявых прыёмаў работы з’яўляецца прыём інтэрв’ю. Адзін з вучняў уяўляе сябе гістарычнай асобай, выходзіць да дошкі і адказвае на пытанні сваіх аднакласнікаў-інтэрв’юераў. Змест сучаснага падручніка прапануе шырокае поле дзейнасці для настаўніка і дзяцей у гэтым накірунку, бо вучэбнай праграмай прадугледжана знаёмства з вялікай колькасцю гістарычных асоб: Рагвалод, Рагнеда, Яраслаў Мудры, Усяслаў Чарадзеі, Ефрасіння Полацкая і інш. Прыём інтэрв’ю можа выкарыстоўвацца настаўнікам на любых этапах урока. Напрыклад, пры вывучэнні тэмы “Усяслаў Чарадзеі” на этапе замацавання ведаў вучню, які будзе выконваць ролю Усяслава Чарадзея, прапануюцца наступныя пытанні: “У якім горадзе Вы нарадзіліся? У якім стагоддзі? Ці праўда, што Вы можаце абярнуцца ваўком, турам, сокалам? Што было самым складаным для Вас падчас будаўніцтва сабора Святой Сафіі? Што было самым цяжкім для Вас у бітве на Нямізе?” Урокі з элементамі інтэрв’ю садзейнічаюць развіццю камунікатыўных здольнасцяў малодшых школьнікаў, вучаць правільна фармуляваць пытанні, уключаюць дзяцей у сюжэтна-ролеваю гульню, якая дае магчымасць уявіць сябе карэспандэнтам, журналістам, знакамітым чалавекам.

Такім чынам, выкарыстанне эфектыўных прыёмаў работы не толькі спрыяе актывізацыі пазнавальнай дзейнасці вучняў, але і садзейнічае выхаванню ў школьнікаў пачуцця любові да сваёй Радзімы і гонару за яе гісторыка-культурныя дасягненні.

[К содержанию](#)

К. А. СИМАНЮК

Навуковы кіраўнік – Г. М. Канцавая, канд. філал. навук, дацэнт

РАБОТА НАД МАЎЛЕНЧЫМ ЭТЫКЕТАМ У ПАЧАТКОВАЙ ШКОЛЕ

У кожнай мове існуюць моўныя сродкі, якія адпавядаюць маральным нормам жыцця і дзейнасці народа. У беларускай мове яны ўяўляюць сабой адзінкі мовы і маўлення, якія забяспечваюць магчымасць задавальнення розных маўленчых сітуацый. Уменне захоўваць правільны маўленчы этыкет з’яўляецца паказчыкам ступені валодання мовай, узроўню развіцця маўлення, кампанентам агульнай маўленчай культуры чалавека.

Праблема вывучэння маўленчага этыкету належыць да актуальных праблем сучаснай лінгвадыдактыкі. Асабліва гэта датычыцца праблемы фарміравання маўленчага этыкету малодшых школьнікаў.

Дзіця, прыйшоўшы ў школу, лёгка выражае свае думкі, умее будаваць словазлучэнні і сказы. У пачатковых класах ажыццяўляецца не толькі падрыхтоўка да вывучэння беларускай мовы, але і вывучэнне мовы на паняццым узроўні, даступным малодшым школьнікам. На ўроках беларускай мовы ў пачатковай школе вывучаецца не проста беларуская мова, а літаратурная мова, асноўным адрозненнем якой ад астатніх формаў беларускай мовы з’яўляецца наяўнасць сістэм афіцыйна прызнаных нормаў, замацаваных у слоўніках, даведніках, падручніках. З літаратурнай мовай цесна звязана паняцце “культура маўлення” – валоданне нормамі літаратурнай мовы ў яе вуснай і пісьмовай форме, пры якім ажыццяўляецца выбар і арганізацыя моўных сродкаў, якія дазваляюць у пэўнай сітуацыі моўных зносінаў і пры захаванні этыкі зносінаў забяспечыць неабходны эфект у дасягненні пастаўленых задач камунікацыі.

Вучні павінны атрымаць якасць выражэння думкі пра тыя магчымасці, якія мае мова для больш ветлівага, мяккага, далікатнага выражэння думкі – пра сродкі выражэння ветлівасці ў беларускай мове. На ўроках беларускай мовы павінны часцей гучаць пытанні “Ці можна выразіць гэтую думку больш ветліва?”, “Ці ветліва мы гаворым, просім?”, “Наколькі ветліва інтанацыйна выражана просьба?” і г. д. Іншымі словамі, на ўроках павінен прысутнічаць такі аспект ветлівасці, як *ветліва – не зусім ветліва – няветліва*, г. зн. праца над формамі маўленчага этыкету ў пачатковых класах павінна заключацца перш за ўсё ў фарміраванні ў вучняў ведаў пра спосабы слоўнага выражэння ветлівасці ў беларускай мове і ўмення суадносіць маўленчае выражэнне ветлівасці з паводзінскім. Гэта дасягаецца ў выніку тлумачэння, замацавання і актывізацыі ў маўленні формул маўленчага этыкету, а таксама на аснове прыкладаў са штодзённага жыцця і мастацкай літаратуры. У выніку такога аналізу вучні змогуць усвядоміць

некаторыя сродкі выражэння ветлівасці і пачнуць больш уважліва і самакрытычна ацэньваць свае ўласныя выказванні з пазіцыі *ветліва-няветліва*.

Для гэтага адпрацоўка нормаў маўленчага этыкету звязваецца з вывучэннем праграмага матэрыялу па беларускай мове, вылучаюцца тэмы, з якімі цесна звязаны правілы маўленчага этыкету. Аднак гэта праца павінна быць сістэматычнай.

У прывіцці вучням пачатковых класаў гэтага важнага этыкетнага навыку дапамагае стварэнне маўленчых сітуацый, складанне дыялогаў на такія тэмы, як “У аўтобусе”, “З сябрамі пасля ўрокаў”, “Вечарам дома”, “На ўроку”, “У краме”, “Гаворым па тэлефоне” і інш. Такія маўленчыя сітуацыі выкарыстоўваюцца і для прывіцця вучням навыкаў правільнага, дарэчнага выбару формаў прывітання, прабачэння, правільнага выкарыстання формаў займеннікаў, дзеясловаў, знакаў ветлівага звароту.

Асаблівая ўвага надаецца тону маўленчых зносін, інтанацыі, жэстам, манеры трымацца. Дзіця 6–7 гадоў, як правіла, звяртаецца да незнаёмага чалавека на “Вы”, г. зн. у многіх выпадках (аднак далёка не ва ўсіх) ужо першакласнік выбірае з шэрагу адназначных правільных, дарэчных да абставін формулы маўленчага этыкету. Таму на ўроках беларускай мовы на першы план вылучаецца ўменне выбраць дарэчную для пэўнай сітуацыі маўленчых зносін формулу маўленчага этыкету, уменне “разгарнуць” устойлівую формулу маўленчага этыкету. Апошняе асабліва істотнае, так як менавіта “разгортванне” сведчыць не толькі пра веданне формул маўленчага этыкету, але пра пэўны ўзровень выхаванасці гаворакага.

Неабходна таксама памятаць, што першаступеннае значэнне мае маўленчы этыкет самога настаўніка, захаванне ім яго нормаў. Настаўнік павінен быць добрым, ветлівым, спагадлівым, уважлівым да дзяцей. Выхаванне ветлівасці ў маўленні – гэта перш за ўсё выхаванне паважлівых адносін да чалавека, дабрыні.

[К содержанию](#)

А. І. ХАМІЧУК

Навуковы кіраўнік – **Г. М. Канцавая**, канд. філал. навук, дацэнт

ВЫХАВАННЕ Ў МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ КУЛЬТУРЫ МАЎЛЕНЧЫХ ЗНОСІН

Культура зносін з’яўляецца найважнейшым складнікам культуры паводзін чалавека ў цэлым.

Н. І. Фарmanoўская вызначае культуру зносін як сістэму ведаў і навыкаў тактоўных паводзін у розных сітуацыях зносін, якія спрыяюць папярэджанню канфліктных сітуацый [1].

Культура маўленчых зносін – гэта здольнасць суб’екта зносін дакладна, беспамылкова і выразна перадаць свае думкі з выкарыстаннем сродкаў мовы. Яна заключаецца таксама ва ўменні знайсці найбольш даходлівы і найбольш дарэчны для кожнага канкрэтнага выпадку сродак для выражэння сваёй думкі. Задача выхавання культуры маўленчых зносін зводзіцца да фарміравання ў малодшых школьнікаў “камунікатыўнай кампетэнтнасці”. Дадзеная кампетэнцыя не толькі вызначае веды моўнай сістэмы і паспяховае валоданне маўленнем, але і мае на ўвазе працэс захавання сацыяльных нормаў маўленчых зносін і правілаў маўленчых паводзін.

Культура маўленчых зносін – паняцце шматграннае. Гэта і ветлівасць (агульнапрынятыя спосабы выказвання добрых адносін да людзей), і тактоўнасць (уменне зразумець пачуцці і настрой навакольных, паставіць сябе на іх месца), і культура маўлення (уменне валодаць мовай, маўленнем, словам), і культура паводзін (сукупнасць формаў штодзённых паводзін чалавека).

Культура маўленчых зносін прадугледжвае авалоданне моўнымі нормамі і ўдасканаленне працэсу рэалізацыі выразных сродкаў мовы ў жывых маўленчых зносінах. Яна спрыяе развіццю і актывізацыі маўлення, праз зносіны вучань засвойвае сінтаксіс роднай мовы, яго слоўнік, фанетыку, марфалогію.

Пісьменныя маўленчыя паводзіны характарызуюцца правільным выкарыстаннем слоў, маўленчых формул у сітуацыях прывітання, знаёмства, просьбы, прабачэння або віншавання. За кожнай сітуацыяй зносін замацаваны пэўныя формулы (добры дзень, будзьце ласкавы, прабачце) і ўстаноўлены варыянты іх выкарыстання ў залежнасці ад таго, дзе або з кім чалавек мае зносіны. Пісьменным у маўленчых паводзінах лічыцца той, хто правільна карыстаецца рознымі моўнымі этыкетнымі формуламі.

Да прыёмаў, выкарыстанне якіх накіравана на выхаванне культуры маўленчых зносін, адносім:

– тлумачэнне сутнасці гуманнага стаўлення да чалавека (Што ты ведаеш аб родных людзях, аб сябрах? Што яны любяць? Чым ім падабаецца займацца? Як яны ставяцца адзін да аднаго, да цябе? Як ты пра іх клапоцішся? Якімі ветлівымі словамі ты карыстаешся?);

– слоўныя маральна-этычныя сітуацыі (закончыць апавяданне; прапанаваць некалькі варыянтаў паводзін; ацаніць учынак або правіннасць),

– рашэнне гульнявых сітуацый “Святлафор” (разгледзець малюнак; на тых, якія спадабаліся, зафарбаваць вочка святлафора зялёным колерам, на тых, што не спадабаліся, – чырвоным), “Ты ці вы?”, “Напішы пісьмо”, “Тэлефонная размова”, “Спытай – адказвай” і інш.);

– рашэнне практычных маўленчых сітуацый (вымаві “Добры дзень”, “Прывітанне”, “Я цябе слухаю” з максімальным размяшчэннем у голасе;

уяві, што ты дожджык. Ты капаеш на зямлю, на кветкі. Як ты з імі павітаешся? Якой будзе твая інтанацыя?; падзякуй сонечнаму праменьчыку за яго цяпло і радасць; складзі апавяданне ад імя кацяняці, якое згубілася. Яно галоднае і яму страшна. Прасачы за сваёй інтанацыяй. Як ты сфармулюеш ад яго імя просьбу і падзяку?);

– апавяданне настаўніка аб маральна-этычных з’явах (пра ўважлівасць да людзей, узаемадапамогу);

– казачныя гульнявыя тэхналогіі (“Кветка дабрыні”, “Праменьчыкі чалавечнасці”, “Востраў разумення”, “Званочкі сумлення”);

– гульнявое падарожжа ў краіну ветлівых слоў;

– практыкаванні-драматызацыі (“Уручэнне падарунка”, “Гасціннасць”, “Віншаванне з днём нараджэння”, “Не згодны”, “Экскурсія па горадзе”, “У тэатры”);

– гульнявыя практыкаванні (“Знаёмства”, “Каго я люблю?”, “Прыслухайся да сябе”, “Прыемныя звароты”, “Цуды чароўных слоў”) і інш.

Менавіта разыгрыванне сітуацый, як ніякі іншы прыём навучання, дазваляе малодшым школьнікам падрыхтавацца да дзеянняў у рэальнай сітуацыі маўленчых зносін.

Такім чынам, галоўнай задачай настаўніка з’яўляецца далучэнне малодшых школьнікаў да камунікацыйнай дзейнасці. Педагогу трэба зрабіць так, каб у вучняў узнікла патрэба ў маўленчых зносінах і была магчымасць яе задаволіць.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Формановская, Н. И. Культура общения и речевой этикет / Н. И. Формановская. – М. : ИКАР, 2005. – 250 с.

[К содержанию](#)

А. А. ХВИСЮК

Научный руководитель – **Л. В. Федорова**, старший преподаватель

ФОРМИРОВАНИЕ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ

Обучение младших школьников математике предусматривает усвоение ими математических понятий и грамотное их использование в учебно-познавательной деятельности.

В начальном курсе математики учащиеся должны усвоить: 1) понятия, связанные с числами и операциями над ними: число, сложение, слагаемое, больше и др.; 2) алгебраические понятия: выражения, равенство, уравнения

и др.; 3) геометрические понятия: отрезок, треугольник и др.; 4) понятия, связанные с величинами и их измерением.

Сегодня, несмотря на то что большая часть учащихся в начальной школе без ошибок определяют названия геометрических фигур, умеют работать с понятиями разрядного числа, суммы, разности, произведения, частного, приходится констатировать, что определить математическое понятие младшие школьники не всегда могут.

Результативность процесса формирования у младших школьников математических понятий основана:

- на знании педагогом различных методик формирования математических понятий, постоянном расширении и углублении данных знаний, регулярном применении их на практике;
- использовании технологии проблемного обучения [1].

В методической литературе выделено много методик, использование которых способствует формированию у младших школьников математических понятий. Например, В. Н. Осинская считает, что для овладения понятиями необходимо:

- усвоение учащимися определенной системы знаний о понятии;
- овладение школьниками специальной операционной системой действий (подведение под понятие, выбор необходимых и достаточных признаков для распознавания объекта, выведение следствий);
- установление системы понятий и их родо-видовых отношений внутри системы, взаимосвязи их признаков;
- раскрытие генезиса понятий.

Н. Ф. Талызина, М. Б. Волович в организации процесса усвоения понятий, в том числе и математических, считают достаточными такие действия, как подведение под понятие, выбор необходимых и достаточных признаков для распознавания объекта, выведение следствий о принадлежности и непринадлежности объекта к понятию [2].

Включение учащихся в активную деятельность – основной путь формирования у учащихся математических понятий. Технология проблемного обучения результативна при формировании математических понятий, так как ее использование при обучении математике способствует активизации учебно-познавательной деятельности учащихся с помощью создания проблемных ситуаций.

Обучение начальному курсу математики будет проблемным при наличии проблематизации учебного материала, активности школьника, связи обучения с жизнью, игрой, трудом.

Проблемная организация процесса формирования математических понятий, по мнению Л. М. Фридмана, может быть осуществлена с меньшим или большим ролевым участием школьников [1]. Важно, чтобы мате-

математические понятия формировались не отдельно друг от друга, а выступали как элементы системы, находящиеся друг с другом в определенных отношениях. Особое внимание должно быть уделено пониманию младшими школьниками содержания математических понятий, умению устанавливать смысловые взаимоотношения между математическими понятиями, терминами и символами.

Несформированность на должном уровне математических понятий, умений работать с ними может повлечь за собой при дальнейшем изучении математики большие затруднения у учащихся, связанные с неспособностью овладеть достаточным объемом математического материала.

Список использованной литературы

1. Фридман, Л. М. Теоретические основы методики обучения математике : пособие / Л. М. Фридман. – М. : Флинта, 1998. – С. 193–194.
2. Овсянникова, Л. В. Факультативный курс по математике в начальной школе / Л. В. Овсянникова // Нач. шк. – 2012. – № 9. – С. 29–31.

[К содержанию](#)

А. Н. ХОРОШКО

Научный руководитель – **Ю. А. Копцова**, старший преподаватель

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ РЕЧЕВОГО ПОВЕДЕНИЯ ГОВОРЯЩЕГО

Звуковая сторона устной речи играет не менее важную роль, чем ее содержательная часть. Известно, что блестящая по содержанию речь во многом проигрывает, если она произнесена вяло и невыразительно, с запинками и речевыми ошибками. И наоборот, малосодержательная речь, произнесенная фонетически безупречно, может произвести благоприятное впечатление, т. е. важным средством воздействия является культура звучания речи, ее звуковая выразительность, умение оратора говорить правильно, четко [1].

Голос – индивидуальная характеристика человека, такая же уникальная, как и отпечатки пальцев. Голос оратора имеет огромное значение для достижения целей коммуникации в процессе устной речи. Восприятию речи в большей степени способствует голос оратора. Голос – основной элемент убедительности. Это тонкий, прекрасный инструмент. Сильный, гибкий, выразительный голос точно передает все смысловые и эмоциональные оттенки мысли. Желательно, чтобы он имел достаточную силу звука, чтобы его было слышно даже в последних рядах любой большой аудитории. Сила голоса – это способность убеждать, доносить до каждого свои мысли, чувства и волю [1].

Техника речи – сочетание сильного, звучного голоса, четкой дикции, правильной и выразительной интонации.

Для оратора владеть техникой речи – значит осмысленно управлять своим речевым аппаратом, умело и полно использовать голос, дикцию, интонации, паузы. Кроме того, нужно знать орфоэпические нормы языка и способы исполнения речи перед аудиторией [1].

В аспекте современного развития общества резко возрастает потребность в различных видах общения. Существенную важность приобретает необходимость делового общения, переговоров, интернациональных контактов, в основе которых лежит способность к говорению, применению принципов делового общения.

Речь может передаваться различными способами: при помощи слов, письменно, жестами, мимикой. Однако это все вспомогательные средства. Основным средством передачи информации является непосредственная передача информации при помощи речевого навыка. В основе правильной речи лежит коммуникативная компетенция. Организация вежливого и корректного общения всегда было и будет актуальной проблемой.

Любые правила поведения исходят из общечеловеческих принципов морали. Не исключение и речевой этикет. Золотое правило речевого этикета базируется на главном моральном принципе, сформулированном еще И. Кантом: «Поступай по отношению к другим так, как хотел бы, чтобы поступали по отношению к тебе». Дать четкое определение понятию вежливости нелегко, поскольку это относительно субъективная категория. Многие исследователи задаются вопросом, что такое вежливость, каковы ее признаки, отличительные черты. Каждый человек по-разному представляет себе, что такое вежливость, и по-разному описывает портрет вежливого человека. Все зависит от пола, возраста, личностных качеств и жизненного опыта испытуемых, которые дают определение понятию «вежливость». Обратимся к словарям. В «Словаре по этике» приводится следующее определение понятия «вежливость»: это моральное качество, которое характеризует положительного человека. В словаре указывается на то, что для вежливого человека уважение к людям стало повседневной нормой поведения и привычным образом взаимодействия с другими людьми. Также вежливый человек имеет вежливые черты обращения к собеседнику [2].

Базовыми принципами речевого этикета являются уместность (соответствие содержания речи, ее языковых средств целям и условиям общения), точность (строгое соответствие слов тем предметам и явлениям действительности, которые они обозначают), краткость (способность сказать то, что Вы хотите, используя как можно меньше слов), правильность (соответствие речи нормам литературного языка) [2].

Речь человека – очень важный характерологический признак: по ней можно определить не только уровень образования человека, но и степень его ответственности и дисциплинированности. Речь выдает его отношение к другим людям, себе, своему делу. Правила речевого этикета способствуют лучшему взаимопониманию между людьми и помогают устанавливать отношения [3].

Список использованной литературы

1. Риторика [Электронный ресурс] : практикум. – Режим доступа: <https://bookonline.ru/lecture/33-tehnika-rechi-rechevye-povedenie-govoryashchego>. – Дата доступа: 04.03.2021.

2. Презентация по этикету «Принципы речевого поведения» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://infourok.ru/prezentaciya-po-etiketu-principi-rechevogo-povedeniya-3147982.html>. – Дата доступа: 04.03.2021.

3. Правила речевого общения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://notoffended.ru/polezno/pravila-rechevogo-obshheniya/>. – Дата доступа: 04.03.2021.

[К содержанию](#)

С. В. ЦВОНЧЫК

Навуковы кіраўнік – Г. М. Канцавая, канд. філал. навук, дацэнт

СПЕЦЫФІКА ПРАЯЎЛЕННЯ КАМУНІКАТЫЎНАЙ КАТЭГОРЫІ ВЕТЛІВАСЦІ Ў БЕЛАРУСКАМОЎНАЙ КАМУНІКАЦЫІ

У беларускамоўнай камунікацыі ветлівасць з’яўляецца адной з абавязковых катэгорый. Гэта значыць, што кожны носьбіт мовы абавязаны захоўваць у сваім маўленні патрабаванні да маўленчых зносін.

Для беларуса ветлівасць перш за ўсё маральна-этычная катэгорыя. Адсюль важнасць памяркоўнасці ў маўленні і сціпласці ў самаацэнцы, так як імкненне быць лепшым за іншых расцэньваецца як крывадушнасць.

Для беларусаў уласціва павага гаворачага да свайго суб’яднага, тактычнасць маўлення. Такт – гэта пачуццё меры, якое дазваляе не парушаць межаў асобы і не пакрыўдзіць ці зняважаць чалавека. Вышэйадзначанае вызначае і выбар стратэгіі маўленчых зносін. Носьбіты беларускай камунікацыі культуры аддаюць перавагу канцэпцыі “пазітыўнай ветлівасці”, абапіраючыся пры размове ў большасці на пачуцці і давяраючы ім. Вялікае значэнне мае і шчырасць. Словы павінны ісці ад шчырага сэрца, а маўленне павінна быць стрыманым, адлюстроўваць думкі гаворачага. Носьбіты беларускай мовы не любяць пустых размоў. Важную ролю набывае прамалінейнасць. Не варта ўтойваць свае сапраўдныя матывы, але не трэба пры гэтым забывацца і пра далікатнасць. Адмова ці крытыка

павінна абавязкова суправаджацца этыкетнымі формуламі ветлівасці. Шчырасць і адкрытасць адлюстроўваюць галоўнае патрабаванне беларускага этыкету ў цэлым: “Стаўся да людзей так, як хочаш, каб яны ставіліся да цябе”.

Беларуская ветлівасць вельмі сацыяльная. Існуюць розныя стэрэатыпы паводзін у сям’і, на працы і г. д. Аднак у любой сітуацыі зносін вялікай павагай будзе карыстацца старшы па ўзросце ці старшы па пасадзе, званні. Для беларускай ветлівасці важная “зваротная сувязь”. Ажыццяўляць яе можна з дапамогай слоў падтрымкі тыпу “працягвай”, “так-так” і г. д.; невербальных знакаў падтрымкі (кіўкоў, усмешак і г. д.); удакладняльных пытанняў і просьбаў тыпу “Скажы, а як ты думаеш?”; мімічных пацвярджэнняў зацікаўленасці ў меркаванні суб’ядніка, выражэння цікавасці да выказанай думкі [1].

Камунікатыўная катэгорыя ветлівасці застаецца ў многім традыцыйнай, але апошнім часам у ёй, як і ва ўсёй беларускай культуры, назіраюцца пэўныя зрухі ў бок агульнаеўрапейскай культуры. Так, напрыклад, павялічваецца адлегласць зносін паміж людзьмі, інтымная дыстанцыя замяняецца персанальнай, так як адлегласць паміж суб’яднікамі дае ім большую свабоду. З’яўляецца некаторая аўтаномнасць, нехарактэрная раней. Існуе шэраг зменаў, незаўважных на першы погляд. Вылучым найбольш верагодныя змены. Гэта ў першую чаргу ажыццяўленне кантролю над праяўленнем эмоцый падчас гутаркі. Новыя правілы этыкету патрабуюць большай стрыманасці. Празмерную эмацыянальнасць сёння часта разглядаюць як паказчык істэрычнасці натуры чалавека, што не выклікае ўхвалення ў грамадстве. Усмешка паступова становіцца не столькі маркёрам праўдзівасці, сапраўднасці пачуццяў, колькі знакам ветлівасці. Асабліва актыўна ветлівую ўсмешку на еўрапейскі манер “рухаюць наперад” у вялікіх бізнес-кампаніях. Гэта абумоўлена імкненнем інтэгравацца ў сусветную бізнес-сістэму і вывесці абслугоўванне кліентаў на новы ўзровень.

Такім чынам, для беларусаў зносіны – гэта каштоўнасць, арыентаваная перш за ўсё на захаванне і развіццё адносінаў паміж людзьмі.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Стернин, И. Русский речевой этикет [Электронный ресурс] : учеб. пособие / И. Стернин. – Воронеж, 1996. – 125 с. – Режим доступа: <https://docplayer.ru/26143893-Sternin-i-a-russkiy-rechevoy-etiket.html>. – Дата доступа: 22.02.2020.

[К содержанию](#)

Н. В. ШАРАЕВІЧ

Навуковы кіраўнік – М. І. Сянкевіч, старшы выкладчык

ІНТАНАЦЫЯ ЧЫТАННЯ МАСТАЦКАГА ТВОРА

Інтанацыя з’яўляецца абавязковым кампанентам вуснага маўлення. Багацце і змястоўнасць маўлення, яго ўздзеянне на слухача забяспечваюцца не толькі багаццем слоўніка, але і інтанацыйнай выразнасцю і разнастайнасцю. Без інтанацыі маўленне губляе ўсякі сэнс.

Па сваім характары інтанацыі надзвычай разнастайныя, аднак галоўных інтанацый звычайна вылучаюць усяго чатыры: *апавядальная, пералічальная, пытальяная і клічная*.

Апавядальная інтанацыя характарызуецца заўважным паніжэннем тону апошняга склада, якому папярэднічае лёгкае павышэнне тону на адным з папярэдніх складоў. Самы высокі тон называецца *інтанацыйнай вяршыняй*, а самы нізкі – *інтанацыйным паніжэннем*. У нескладанай апавядальнай фразе звычайна бывае адна інтанацыйная вяршыня і адно інтанацыйнае паніжэнне.

Пытальяная інтанацыя бывае двух тыпаў: а) калі пытанне мае дачыненне да ўсяго выказвання, назіраецца павышэнне тону на апошнім складзе пытальянай фразы; б) пытальяная інтанацыя характарызуецца асабліва высокім вымаўленнем таго слова, да якога пераважна адносіцца пытанне.

У *клічнай* інтанацыі адрозніваюць *уласна клічную* інтанацыю, якая характарызуецца больш высокім, чым пры апавяданні, але больш нізкім, чым пры пытанні, вымаўленнем галоўнага слова, *пабуджальную інтанацыю* і іншыя варыяцыі клічнай інтанацыі. Вылучым некаторыя з іх.

“*Радасная*” – аўтары (персанажы) карыстаюцца ёй, калі хочуць выказаць радасць, пахвалу (Здароў, марозны, звонкі вечар! (М. Багдановіч); Першыя громы! Сэрцу вы мілы!.. (Якуб Колас)).

“*Сярдзітая*” – калі ўзнікае неабходнасць выказаць папрок, пагрозу, незадавальненне (Дык і дзіцё малое разумее, / Што нават сталь без працы іржавее! (М. Скрыпка); “Калі вы не скажаце, што ўсё гэта належыць маркізу Карабасу, вас усіх патаўкуць на дробны мак!” (Ш. Перо)).

“*Трывожная*” – калі ў словах аўтара ці героя гучыць трывога, страх, папярэджанне аб небяспецы, заклік дапамагчы (Неяк раз уночы прыбег салдат, пастукаў у дзверы, крыкнуў: “Таварыш маёр, трывога!” (В. Хомчанка)).

“*Сумная*” – інтанацыя засмучэння, распачы (Апошнія вы, ясныя дні восені!..” (Якуб Колас)).

Інтанацыя *здзіўлення*: А ялінка! Чаго толькі / На яе няма галінках! (Якуб Колас).

Можна таксама вылучыць інтанацыю загаду, патрабавання, каманды, а таксама “ветлівую” інтанацыю (прысутнічае ў фразях, якімі вітаюцца, развітваюцца, выказваюць пажаданні адзін аднаму) і інш. Несумненна, што настроіцца на патрэбную інтанацыю не заўсёды проста. Настаўнік павінен навучыць дзяцей заўважаць фармальна-граматычныя прыметы клічнай інтанацыі, найперш выклічнікі.

Пералічальная інтанацыя паказвае, што адно дзеянне ідзе за другім. Яна адрозніваецца “падскокам” на слове, якое пералічваецца ў шэрагу іншых. Такое пералічэнне завяршаецца рэзкім паніжэннем тону, што графічна абазначаецца кропкай.

Голас чытальніка ўтрымлівае шматлікія адценні інтанацый, што дапамагаюць яму выказаць уласныя эмоцыі да вымаўленага.

Напрыканцы заўважым, што ўсе элементы інтанацыі – гучнасць, тон, мелодыка, тэмп і рытм – рэальна існуюць толькі ў адзінстве, і толькі ў навуковых мэтах магчыма вылучыць тэя ці іншыя яе кампаненты.

[К зместу](#)